

HIDDEN DIMENSIONS

Az inklúzió rejtett dimenziói
az ifjúsági szektorban

KVALITATÍV KUTATÁSI JELENTÉS

Magyarország

Szentpétery-Nagy Melinda

HIDDEN DIMENSIONS

Az inklúzió rejtett dimenziói
az ifjúsági szektorban

Erasmus+

KVALITATÍV KUTATÁSI JELENTÉS Magyarország

Ha többet szeretnél megtudni:
egyutthato.eu/hidden

A kiadvány a “Hidden Dimensions” projekt keretében készült, az Együttható Egyesület, az Association Nevo Parudimos és a United Society of Balkans együttműködésében. A projektet az Európai Unió Erasmus+ programja támogatta. Szerződésszám: 2020-2-HU01-KA205-079072. A kiadvány tartalma nem feltétlenül tükrözi az Európai Bizottság, az Európai Unió vagy a velük együttműködő szervezetek hivatalos álláspontját.

Szerző: Szentpétery-Nagy Melinda

*ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem; Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai
Kar Atipikus Viselkedés és Kogníció Gyógypedagógiai Intézet*

Szerkesztette: Szentpétery Elemér

Kiadta az Együttható Közösségépítő Egyesület

info@egyutthato.eu

+36-1-797-26-54

BUDAPEST, 2023

TARTALOM

1.	Bevezetés	0
2.	Módszerek.....	0
2.1.	Fókuszcsoportok és egyéni interjúk	0
2.2.	Dokumentumelemzés	1
3.	A kutatás korlátai	1
4.	A pályázók viszonya az Erasmus+ ifjúsághoz	2
4.1.	Demográfiai adatok	2
4.2.	Az ifjúsági szervezetek anyagi helyzete	3
4.3.	Gondolatok az Erasmus + ifjúságról	14
4.4.	Miért éri meg a szervezetnek Erasmus+ ifjúság programra pályázni?	16
4.5.	Inklúziót befolyásoló tényezők	22
4.6.	Érvek az inklúzió mellett	24
4.7.	Az inklúziót negatívan befolyásoló tényezők	26
4.8.	Forráshiány	28
4.9.	Kapacitáshiány	30
4.10.	Az ideális E+ ifjúság résztvevő	33
4.11.	Kirekesztő befogadás	39
4.12.	Gondolatok, tapasztalatok a fogyatékoságról	45
4.12.1	Milyen lehet, ha egy közeli hozzátartozónk fogyatékosággal él?	46
4.12.2.	Partner kapcsolat fogyatékos személlyel	47
4.12.3.	A Félelem – a mások félelme (?)	49
4.12.4.	Félelem az értelmileg akadályozott emberektől és pszichoszociális fogyatékoságtól	50
4.12.5.	Láthatóság hiánya	51
4.12.6.	Szervezeti felkészületlenség	52
4.12.7.	Ki tartozik a fogyatékos személyek csoportjába?.....	53
4.12.8.	Vissza a kapacitáshoz – Kapacitásigényes fiatalok	55
5.	Hipotézisek	57
6.	Bibliográfia	60

1. Bevezetés

Kutatásunk következő szakaszában interjúk felmérést – egyéni és fókuszcsoportos interjúk- és dokumentumelemzést végeztünk azért, hogy jobban megismerjük a felvetett problémákat, biztosabban megerősíthessük hipotéziseinket. A kutatás elméleti kerete a kutatási tervben jelenik meg, amelyet a kérdőíves kutatás jelentésében kiegészítettünk.

2. Módszerek

2.1. Fókuszcsoportok és egyéni interjúk

A kutatás tervezésekor 20 főt kívántunk bevonni egyéni interjúkba, ezt a kérdőíves vizsgálat eredményei miatt módosítottuk, és a 20 főt öt fókuszcsoport keretében szeretnénk elérni. A kérdőíves vizsgálat az attitűdmérés tekintetében értékelésünk szerint nem hozott kielégítő eredményeket, ezért az interjúkban a fókusz az attitűdök feltárására és azt befolyásoló külső tényezőkre irányult. A kutatási minta meghatározásához random mintavételt választottunk. A 2017-2020 között Erasmus+ ifjúságba pályázó és nyertes szervezeteket kerestünk meg, és legalább 5 éve a tevékenységeikben, aktívan résztvevő személyeket kértük fel az interjúkban való részvételre. A szervezetek neveit sorsoltuk, majd levélben és telefonon kerestük meg őket. Összesen 40 szervezettel vettük fel a kapcsolatot, sokan kapacitás és időhiányra hivatkozva utasították el az online interjúkon való részvételt. Az elutasítást követően új szervezeteket sorsoltunk ki, egészen addig, ameddig nem sikerült legalább 18 főt bevonni.

A fókuszcsoportos vizsgálatokba végül 13 személy tudtunk bevonni, és öt fő vett részt egyéni interjúban (N=18). Az interjúalanyok egy része nem ifjúsági szervezet szakembere volt, ők a mintába azért kerültek bele, mert az általuk képviselt (nem ifjúsági) szervezet nyertes pályázója volt az Erasmus+ ifjúság programnak.

A félig strukturált interjúkban voltak olyan azonos kérdések, amelyeket minden résztvevőnek feltettünk. A fókuszcsoportok és az egyéni interjúk általában 70-90 percesek voltak, melyek hanganyagai először gépelésre kerültek, majd az átiratok hanganyaggal történő összevetése után, kódolással kerültek elemzésre. Az interjúk vizsgálatban 1335 kóddal dolgoztunk, amelyeket először in vivo hoztunk létre, majd a szöveggörnyezetnek megfelelő azonos jelentéstartalmak alapján kerültek egyszerűbb kategóriákba, ha erre szükség volt, végül a kontextus alapján alakultak ki azok a megalapozott nagyobb csomópontok, amelyek mentén könnyebben értelmezhető a szervezeteket interjúban képviselő személyek viszonya az inklúzióhoz.

Kutatásunkban az interjúalanyok a szervezetek képviselői, tehát az egyéni megnyilvánulásait a szervezetek működési lenyomatának, napi gyakorlatának tekintjük.

2.2. Dokumentumelemzés

A kutatásban dokumentumelemzés kiegészíti az interjúk tapasztalatait, segít abban, hogy az interjúalanyok felvételeit jobban megértsük. A dokumentum elemzés alapját főként a 2017-2021 közötti – tehát itt már nem három, hanem négy teljes év - Erasmus+ ifjúság eredménylistái (37 db), közhasznúsági jelentések (34 db), és az Erasmus+ project results platform kimutatásai nyújtották. Emellett megtekintettük a szervezetek honlapját, közösségi média felületeit, amely részét képezi az inklúzióhoz való viszony feltárásának. Annak a 17 szervezetnek a felületei, dokumentumai kerültek elemzésre, akik részt vettek a fókuszcsoportos, interjú vizsgálatokban.

A vegyes módszerek kutatásunk mélységét, de elsősorban megbízhatóságát igyekeztek növelni. A módszerek – fókuszcsoportok, interjúk és dokumentum elemzés- alapján keletkezett eredményeket összesítve mutatjuk be a fogyasztható és a közérthető terjedelem érdekében.

3. A kutatás korlátai

A viszonylag mély betekintés ellenére is fenntartjuk azt, hogy az ifjúsági szervezetek helyzete komplex, így viszonyuk az inklúzióhoz ugyan ennyire komplex, tehát a hasonlóságok ellenére minden eset egyedi. A fókuszcsoportos vizsgálatokba végül 13 személy tudtunk bevonni, és öt fő vett részt egyéni interjúban (N=18). Az egyik fókuszcsoport alkalmával két személy egy alkalommal ugyan azt a szervezetet képviselte, amely nem volt előre tervezett, viszont a részvételt nem akartuk elutasítani.

A random kiválasztás ellenére úgy gondoljuk, hogy a minta csak részben tud rálátást biztosítani a 2017-2020 közötti pályázók attitűdjére. Valószínűleg azok, akik az interjúkban részt vettek az inklúzió irányába nyitottabb szervezetek. Az eredményeket torzíthatja, hogy egyéni interjúkat is fel kellett vegyünk, mivel a vállalt pályázati indikátorokat tartani akartuk, és a rendelkezésre álló időkorlátokat is figyelembe kellett vennünk. Az egyéni interjúkban, és a fókuszcsoportokban ugyan azokat a kérdéseket tettük fel, és hasonló válaszokat kaptunk; azonban az egyéni interjúkban a kérdések inkább az önreflexió irányába vitték el a beszélőt, míg a fókuszcsoportokban sokkal inkább egymásra reflektáltak a jelenlevők, így az összehasonlításból is eredhet torzítás. A dokumentumok elemzésekor a közhasznúsági jelentések alaki követelményei ellenére felfedezhető, hogy a források könyvelése nem következetes, ami amellet, hogy torzíthatja a nyert adatokat, rámutat arra, hogy a civil szervezetek könyvelése kihívást jelent a könyvelőknek, mivel nem tudják pontosan megállapítani, hogy az egyes forrásaik milyen jellegűek, honnan érkeztek.

4. A pályázók viszonya az Erasmus+ ifjúsághoz

4.1. Demográfiai adatok

Az egyéni és fókuszcsoportos interjúkba (továbbiakban interjúk) összesen tehát 18 fő került bevonásra, közülük 11 fő férfi, és 7 fő nő, amely arány ellentétes a kérdőívünkre választ adók nem szerinti megoszlásával. Az átlagéletkora az interjúalanyoknak 38,8 év volt, a férfiaké 40,5 év, nőké 36,1 év. A lakóhely szerinti megoszlás alapján a többség a Közép-Magyarországi régióban élt, amely helyszín nem feltétlenül egyezik meg a szervezet szolgáltatási, tevékenységi területével (1. táblázat).

Táblázat 1, Interjúalanyok demográfiai adatai

S.sz	Nem	Kor	Élőhely	Pozíció a szervezetben	Végzettség	Szervezet típusa	Feladat ellátási/Tevékenység végzési hely
1	Férfi	27	Nyugat-Dunántúl, Közép-Magyarország	Elnökségi tag	tanár, közművelődési szakember, kulturális mediáció	Ernyőszervezet	Országos
3	Férfi	35	Közép-Magyarország	Program koordinátor	szociológus, emberi erőforrás tanácsadó	Ernyőszervezet	Országos, de főként Budapest
7	Férfi	47	Észak-Alföld	Elnök	Tanár, ifjúságsegítő	Civil szervezet	Megyei
8	Férfi	59	Közép-Magyarország	Vezetőségi tag	Mérnök	Civil szervezet	Közép-Magyarország
9	Férfi	29	Észak-Alföld	Program koordinátor	Pszichológus	Civil szervezet	Megyei
13	Férfi	41	Észak-Alföld	Stratégiai és megyei vezető, volt elnök	Művelődési és felnőttképzési menedzser, Európa tanulmányok	Civil szervezet több telephellyel	Több régióban, megyei szinteken
14	Férfi	51	Közép-Magyarország	Művészeti vezető, elnök	Színházi rendező	Civil szervezet	Kelet-Magyarország és Közép-Magyarország
15	Férfi	36	Közép-Magyarország	Elnökségi tag, adminisztrátor	Andragógia	Civil szervezet	Észak-Magyarország, egy kistérség
16	Férfi	34	Dél-Nyugat Magyarország	Elnök	Ifjúságsegítő, Közművelődési szak	Civil szervezet	Települési szintű
17	Férfi	41	Észak-Alföld	Elnök helyettes, projekt koordinátor	N.a	Civil szervezet	Település és környező települések
18	Férfi	46	Közép-Dunántúl	Elnök	Pedagógus	Civil szervezet	Település és környező települések
2	Nő	33	Dél-Nyugat Magyarország	Program koordinátor	andragógia, kulturális menedzsment, drámapedagógia	Civil szervezet	Dél-Nyugat Magyarország, megyei

4	Nő	50	Dél-Nyugat Magyarország	Projekt koordinátor, terápiás munkatárs	szociálpedagógus, kulturális mediáció	Civil szervezet	Dél-Nyugat Magyarország, megyei
5	Nő	29	Közép-Magyarország	Alelnök	sport menedzser	Civil szervezet	Nem helyhez kötött, országos
6	Nő	47	Közép-Magyarország	Projekt koordinátor, volt elnök	MA bölcsész, szupervizor	Civil szervezet	Közép-Magyarország
10	Nő	44	Közép-Magyarország	Program koordinátor, volt elnök	Pedagógus	Civil szervezet	Közép-Magyarország, alacsony helyi dimenzióval
11	Nő	26	Közép-Magyarország	Nemzetközi program koordinátor	Gyógynevelő	Civil szervezet	Városi
12	Nő	24	Közép-Magyarország	Disszímilációért felelős önkéntes	Kommunikáció, média tudomány	Civil szervezet	Városi

Az 1. táblázatból látható, hogy a Dél-Alföldi, Észak-Magyarországi régióban élő személyt nem sikerült megszólítanunk. A szervezetek működési területe változatos, az országos szinttől egészen egy-egy településre korlátozottan, és van két olyan szervezet is, amelyik Közép-Magyarországról visz ifjúsági szolgáltatásokat Észak- és Kelet-Magyarország területére. Az interjúalanyok végzettsége változatos, elsősorban humán műveltségi területeken szereztek ismereteket, de többségben vannak a pedagógus végzettségűek, amely megegyezik kérdőíves vizsgálatunk felmérésével. A résztvevők által betöltött pozíciók azt sugallják, hogy a jelentős többség kislétszámú szervezet képviselőjében van jelen, tehát többen jelenleg vagy korábban az adott szervezetnél elnöki pozíciót töltöttek be, továbbá tagjai az elnökségnek, vezetőségnek, így feltételezhető, hogy jól ismerik a szervezet tevékenységét.

4.2. Az ifjúsági szervezetek anyagi helyzete

Az interjúalanyok többsége (66%) az általa képviselt szervezetet ifjúsági szervezetként jelölte meg, és közülük 6 nem részesült egyáltalán anyagi jellegű állami, vagy önkormányzati támogatásban (2. táblázat). A 2-es táblázat mutatja, hogy milyen volt a szervezetek forráselnyerő-képessége az Erasmus+ ifjúság programból 2017-2021 között, négy teljes évre számítva. Összesen a szervezetek 2632728 eurót, vagyis közel 1 milliárd forintot nyertek, amelynek egy szervezet vitte el a kicsivel több, mint 30%-át. Viszonyítási alap, hogy az Erasmus+ ifjúság éves kerete 2020-ban, az ifjúsági és Európai Szolidaritási Testület programokkal együtt, körülbelül 8,7 millió euró volt (Eplusifjusag.hu, 2023b), amire 457 pályázat érkezett be a három pályázati körre. A szervezetek több pályázatot is beadnak egy-egy pályázati határidőre (Eplusifjusag.hu, 2023a). Ebből is látható nagy a verseny; a projektek és a szervezetek is versengenek egymással.

Táblázat 2, Interjúalanyok által képviselt szervezetek célcsoport és E+ forrás szerint

S.s z.	Nem	Kor	Állami támogatásban/normatívában részesül	Önkormányzati támogatásban részesül	Szervezet célcsoportja	Szervezeti vízió	Erasmus+ ifjúságból szerzett bevétel 2017-2021 között, euróban
1	Férfi	27	Igen	Nem	Fiatalok	fiatalok és szervezeteik érdekképviselete, ifjúság politika	57277
3	Férfi	35	Igen	Nem	Fogyatékosággal élő személyek	egy bizonyos fogyatékosági csoport érdekképviselete, számukra szolgáltatások	159860
7	Férfi	47	Nem	Nem	Fiatalok, szociálisan hátrányos helyzetű fiatalok	helyi és nemzetközi ifjúsági programok, ifjúsági közélet, közösségfejlesztés, népi hagyományok	16980
8	Férfi	59	Igen, az iskola	Nem	Szociálisan hátrányos helyzetű gyermekek	iskolai szervezet, iskolafenntartó	43066
9	Férfi	29	Nem	Igen	Fiatalok	helyi és nemzetközi ifjúsági programok, ifjúsági közösségi tér	268555
13	Férfi	41	Nem	Igen, bizonyos telephelyeken	Fiatalok	helyi és nemzetközi ifjúsági programok	266644
14	Férfi	51	Nem	Nem	Főként, de nem kizárólag fiatalok, szociálisan hátrányos helyzetű fiatalok	művészeti szervezet, életminőség javítása színházi eszközökkel	18060
15	Férfi	36	Nem	Nem	Fiatalok	helyi és nemzetközi ifjúsági programok, szociálisan hátrányos helyzetű fiatalok	824208
16	Férfi	34	Nem	Nem	Fiatalok	helyi és nemzetközi ifjúsági programok, szociálisan hátrányos helyzetű fiatalok	212191
17	Férfi	41	Nem	Nem	Fiatalok	helyi és nemzetközi ifjúsági programok, szociálisan hátrányos helyzetű fiatalok	67782
18	Férfi	46	Nem	Nem	Fiatalok	helyi és nemzetközi ifjúsági programok, szociálisan hátrányos helyzetű és/vagy fogyatékosággal élő fiatalok	207503
2	Nő	33	Nem	Nem	Főként, de nem kizárólag fiatalok	emberi jogok	9918
4	Nő	50	Igen	Igen	Fogyatékosággal élő személyek	egy bizonyos fogyatékosági csoport számára napközbeni foglalkoztatás, lakhatás, szabadidős programok nyújtása	33751
5	Nő	29	Nem	Nem	Magyarországon tartózkodó külföldi személyek, főként fiatalok	sport, tömegsport, környezet, fenntarthatóság	95883
6	Nő	47	Nem	Nem	Korosztály független, főként fiatalok	környezeti fenntarthatóság	264406
10	Nő	44	Nem	Nem	Fiatalok	nemzetközi ifjúsági programok	47196
11	Nő	26	Nem	Igen	Fiatalok	helyi és nemzetközi ifjúsági programok, drogvédelem	39448
12	Nő	24	Nem	Igen	Fiatalok	helyi és nemzetközi ifjúsági programok, drogvédelem	u.a

A 2-3-4. táblázatban feltüntetett szervezeti víziót részben az interjúalanyok fogalmazták meg, részben a szervezetek honlapjáról tájékozódunk. A szervezeti vízió, ami egy magasztosabb cél, itt szándékosan leegyszerűsítve, tulajdonképpen a szervezet tevékenységeinek tömör összefoglalására korlátozódik. A 3-4. táblázatban szemléltettük, hogy az adott szervezet víziója, tevékenysége, és az interjúalany gondolatai a fogyatékosággal élő fiatalok bevonásáról hogyan viszonyul egymáshoz. Jól látható, hogy az inkluzív szemléletet nem befolyásolja az E+ elnyert támogatási összeg mértéke. Sokkal inkább hatása van a szervezeti céloknak, az operatív működési nehézségeknek, a szakemberek munkatapasztalatának, és a személyes meggyőződéseknek.

Az interjúalanyok megfogalmazták a saját felkészültségükkel kapcsolatos aggályait, az alakuláskor meghatározott célcsoportot, a kapacitás hiányt, a fogyatékosággal élő fiatalok elérésének nehézségét, és az inklúzióhoz kettő alapvetően szükséges szempontot; az egyik az elköteleződés, a másik annak vélelmezése, hogy a tevékenység az adott fiatal életminőségét javítani fogja (3-4. táblázat). A beszélgetések során a komplex támogatási szükséglettel nagymértékben összefüggő anyagi kiszolgáltatottság, szegénység kevésbé merült fel, tehát a válaszadók gondolataiban az sem jelenik meg, hogy a hozzáférés hiánya – általában mindenhez, de kiemelten az infrastruktúrákhoz, szolgáltatásokhoz- hozzájárul a szegénységhez a fogyatékosággal élő csoportok körében. Ez a gondolat csak az egyik fogyatékos emberek szervezetét képviselő személyben merült fel, abban az értelemben, hogy az inklúzió hiánya a komplex támogatási szükségletű fiatalok munkaerőpiacon való érvényesülési esélyét csökkenti.

„nehezebben kapnak munkát a fogyatékosággal élő emberek, vagy olyan szervezeteknél dolgoznak, ahol kifejezetten csak őket foglalkoztatják, egyszerű betanított munkát végeznek, nincs lehetőség szakmai fejlődésre, előrelépésre. Nem tudnak részt venni a közösségi életben sem, ki vannak zárva a közösségi közlekedésből, tehát hogy... és ugye nem tudnak bejutni helyekre, mert nem akadálymentesek. És itt még mindig közintézményekről is beszélünk, tehát hogy nem csak valami plázák, egyébként most már a plázák is akadálymentesebbek lassan, mint a közintézmények, úgyhogy ilyen jellegű problémákkal szembesülünk nap, mint nap, és ez nem azt mutatja, hogy ez... tehát olybá tűnik, hogy ez nem lehetséges, de hogy valójában csak azért nem lehetséges, merthogy nincsen meg rá az akarat és a szándék.” (35 éves, férfi)

Táblázat 3, Interjúalanyok megoszlása demográfiai adatok és a képviselt szervezet fogyatékos fiatalok inklúziójához való viszonya szerint

S.sz.	Nem	Kor	Szervezeti vízió	Erasmus+ ifjúságból szerzett bevétel 2017-2020 között	Fogyatékossgal élő fiatalok bevonása
1	Férfi	27	fiatalok és szervezeteik érdekképviselése, ifjúság politika	57277	"van egy ilyen hiátus, amit én látok. Tagszervezetekért vagyok ugye felelős, nincsenek kapcsolataik alapvetően olyan szervezetekkel, akik olyan fiatalokkal foglalkoznak, akik ilyen sérültek. És egyébként azt látom, hogy a szervezet, ... nincs is rá felkészülve, hogy mit csináljunk velük."
3	Férfi	35	egy bizonyos fogyatékossgai csoport érdekképviselése, számukra szolgáltatások	159860	célcsoport
7	Férfi	47	helyi és nemzetközi ifjúsági programok, ifjúsági közélet, közösségfejlesztés, népi hagyományok	16980	"én per pillanat nem érzek késztetést arra, hogy bevonjunk" "erre nem feltétlen van meg a kapacitásunk. Se a fizikai feltételeink, se a humán erőforrásunk"
8	Férfi	59	iskolai szervezet, iskolafenntartó	43066	Volt rá példa, de "nekünk alapvetően meg van adva, hogy legalábbis nagy százalékban hogy kikkel foglalkozunk, akik hozzánk járnak (az iskolába). Sokszor az már egy volt tanítványnak a családja. Ugye, minálunk nagyon sok a roma..."
9	Férfi	29	helyi és nemzetközi ifjúsági programok, ifjúsági közösségi tér	268555	"nincs ilyen konkrét elképzelés, hogy mi akarunk most fogyatékkal élőkkel foglalkozni, és hogy erre akár meg lenne a kapacitás, de másrésztől viszont a kapacitást egy ilyen kifogásnak is gondolom"
13	Férfi	41	helyi és nemzetközi ifjúsági programok	266644	volt rá már példa helyi ifjúsági munkában, de "én azt gondolom, ezek mögött olyan szintű szakmaiságnak kell lenni, amit mi például nem merünk bevállalni."..."nem elég csak az ifjúságizakma-tudás hozzá"
14	Férfi	51	művészeti szervezet, életminőség javítása színházi eszközökkel	18060	"mi ebben az irányban nem nagyon tapogatóztunk eddig, szóval nekünk ez a látás-, hallássérült... hát, most van egy látássérült fiatal, aki darabokat akar írni, vele kommunikálunk, vagy van egy Down-szindrómás színésznő, akinek az apukájával dolgoztunk, és akkor a lány belekerült az előadásba, mert nagyon élvezte az ottléte, tehát látjuk, hogy ez lehetséges"
15	Férfi	36	helyi és nemzetközi ifjúsági programok, szociálisan hátrányos helyzetű fiatalok	824208	"...kistérségben dolgozunk, tehát hogyha azzal a típusú hátrányos helyzettel találkozunk, hogy szociálisan rossz körülmények között lévő fiatalokkal találkozunk, mondjuk, egy szegényebb településen, de mondjuk, mozgássérült vagy értelmi sérült fiatalokkal olyan értelemben nem találkozunk, hogy nem igazán célcsoportunk. Tehát hogy nem is öfeljük intézzük általában a felhívásainkat, és nem is nagy a jelentkezés, hogyha jön, akkor nyilván egy szinttől függően igyekszünk elérhetővé tenni, de hogy nálunk más van"
16	Férfi	34	helyi és nemzetközi ifjúsági programok, szociálisan hátrányos helyzetű fiatalok	212191	"Ezt még nem rég kezdtük el, ez még majd kiderül, hogy mennyire hatásos, meg hogy működik-e. Sajnos ebből az iskolából kinövő gyerekeket azon kívül, hogy van velük minimális kapcsolatunk, így szinte egyáltalán nem sikerül bevonni a programjainkba, mert a többségük nem (település neve), hanem bentlakásos, és hétvégén otthon vannak, amikor a legtöbb programunk van. Nekünk még egy vak fiatalal van tapasztalatunk, egy(település neve) sráccal, aki sokáig... hát, sokáig, egy pár évig önkéntesünk volt, őt így a nemzetközi programokba nem sikerült bevonnunk. Tehát ugye saját... minékünk akkor még nem volt ificserénk, csak küldtünk ki résztvevőket, viszont ahova jelentkezett meg érdekelte volna a téma, ott a fogadók nem vállalták azt, hogy tudnak foglalkozni vele. "
17	Férfi	41	helyi és nemzetközi ifjúsági programok, szociálisan hátrányos helyzetű fiatalok	67782	"Ezt írtuk is e-mailben, hogy nem tudunk ehhez hozzászólni, mert egyszerűen nem, még nem is fordult elő az, hogy fogyatékos lett volna bármelyik ifjúsági cserén. Ugyan az egy speciális dolog, tehát én amikor kezdtem a karrieremet 2005-ben, fogyatékosok fórumánál, teljesen más világ. Tehát nem úgy kell őket kezelni, mint ahogy egyébként, tehát nagyon sok speciális dologra oda kell figyelni, minden más. Ez az egyesület, ez hátrányos helyzetűekre, állami gondozottakra fókuszál, nem kifejezetten fogyatékosokra."
18	Férfi	46	helyi és nemzetközi ifjúsági programok, szociálisan hátrányos helyzetű és/vagy fogyatékossgal élő fiatalok, népi hagyományok, lovas programok	207503	"mi eleve őértük kezdtük el a dolgot"

Táblázat 4, Interjúalanyok megoszlása demográfiai adatok és a képviselt szervezet fogyatékos fiatalok inklúziójához való viszonya szerint

2	Nő	33	emberi jogok	9918	"ez egy nagy gyengeségünk igazából"
4	Nő	50	egy bizonyos fogyatékosági csoport számára napközbeni foglalkoztatás, lakhatás, szabadidős programok nyújtása	33751	célcsoport
5	Nő	29	sport, tömegsport, környezet, fenntarthatóság	95883	"mi alapvetően nem fogyatékosággal élőkkel foglalkozunk"
6	Nő	47	környezeti fenntarthatóság	264406	"mi őket nem látjuk potenciális résztvevőinknek, mert mi nem vagyunk erre felkészülve"
10	Nő	44	nemzetközi ifjúsági programok	47196	"nem szívességet teszünk akkor, amikor accessible projekteket hozunk létre, hanem ez az alap, és mert én így emberi jogi szempontból közelítem"
11	Nő	26	helyi és nemzetközi ifjúsági programok, drogrevenzió	39448	"egy jó példával én is még azért jönnék, nekünk volt egy olyan fiatalunk, aki skizofréniával küzdött, részt vett rövid távú, azt hiszem, egy rövid távú önkéntességen, de korábban, vagy ezt megelőzően, küldtük ifjúsági cserékre is, és ennek következtében, hatására egy ilyen jelentős életminőség-javulás állt be."
12	Nő	24	helyi és nemzetközi ifjúsági programok, drogrevenzió	u.a.	"a skizofréniával küzdő lány nem azért, mert skizofréniával küzd, hanem ő nagyon rossz családi háttérből jött, szóval vele azért is jó volt foglalkozni, mert valamennyire kiragadtuk ebből a kilátástalanságból"

A szervezetek pénzügyi helyzetének áttekintését azért tartottuk fontosnak, mert vélelmezzük, hogy a megfogalmazott kapacitáshiány a forrásokhoz való hozzájutás módjával, azok kiszámíthatóságával is összefüggésben lehet. Az E+ eredménylisták alapján az interjúalanyok szervezetei közül nyolc, négy év alatt 10 vagy több pályázatot nyújtott be, és egyikük sem részesül elmondásuk szerint állami támogatásban. Az interjúk alapján négy szervezet kap önkormányzati támogatást, tehát tevékenységeiket főként az E+ pályázatokból valósítják meg. Az E+ projekt eredmények platform alapján 17 szervezetből öt valósított meg célzottan fogyatékos fiatalok társadalmi integrációját elősegítő programot. Két esetben nem egyezik a fogyatékos fiatalok bevonásával kapcsolatos tapasztalat és projekt platform kimutatása (5. táblázat).

Táblázat 5, Interjúalanyok által képviselt szervezetek megoszlása forrásfelvevő képesség, források származása és fogyatékos fiatalok bevonása szerint

S.sz.	Benyújtott pályázatok száma	Nyertes pályázatok száma	Nyerési arány	Erasmus+ összes elnyert támogatás (Euró)	Állami támogatás	Önkormányzati támogatásban részesül	Vonnak-e be Erasmus+ projektbe fogyatékos sággal élő fiatalokat az interjúalany szerint?	Erasmus+ Project Results Platform/fogyatékos sággal élő fiatalok bevonása	Fogyatékos sággal élő fiatalok inklúziója E+ projektek
15	40	22	55%	824208	nem	nem	nem	nem	0
9	18	4	22%	268555	nem	igen	nem	nem	0
13	20	13	65%	266644	nem	igen	nem	nem	0
6	12	9	75%	264406	nem	nem	nem	nem	0
16	20	10	50%	212191	nem	nem	nem	nem	0
18	12	5	42%	207503	nem	nem	igen	nem	0
3	1	1	100%	159860	igen	nem	igen	igen	stratégiai 1 db
5	14	6	43%	95883	nem	nem	igen	igen	ifjúsági csere 1 db
17	18	4	22%	67782	nem	nem	nem	igen	ifjúsági csere 1 db
1	7	2	29%	57277	igen	nem	nem	nem	0
10	7	2	29%	47196	nem	nem	igen	igen	tréning 1 db
8	4	2	50%	43066	igen	nem	nem	nem	0
11	7	6	86%	39448	nem	igen	igen	nem	0
4	2	2	100%	33751	igen	igen	igen	igen	önkéntes fogadás 2 db
14	1	1	100%	18060	nem	nem	nem	nem	0
7	2	1	50%	16980	nem	nem	nem	nem	0
2	5	1	20%	9918	nem	nem	nem	nem	0

A 6. táblázat, a közhasznúsági jelentések alapján készült. Ez azt mutatja, hogy 2017-2021-es időszakban a 17 szervezetből 9 részesült központi költségvetésből érkező támogatásban, a 2017-es időszakban. Önkormányzattól érkező támogatásban ugyan ebben az időszakban már négy részesül. Négy évvel később, a 2020-as évben, már csak hat szervezet részesül központi költségvetési támogatásban, és csak három önkormányzatiban.

Táblázat 6 Az interjúalanyok által képviselt szervezetek megoszlása források származása, bevételek és ráfordítások, személyi költségek szerint, 2017 és 2020

S.sz	Erasmus+ összes, 2017-2020 elnyert támogatás (Euró)	Központi költségvetési támogatás 2017/millió Ft	Önkormányzati támogatás 2017/millió Ft	Ezekből normatív	Központi költségvetési támogatás 2020 /millió Ft	Önkormányzati támogatás 2020/millió Ft	Ezekből normatív	Éves bevétel 2017 (millió forint)	Tevékenységek ráfordítás össz. 2017 (millió forint)	Éves személyi jellegű ráfordítás 2017 (millió forint)	Statisztikai létszám 2017/fő	Éves bevétel 2020 (millió forint)	Tevékenységek ráfordítás össz. 2020 (millió forint)	Éves személyi jellegű ráfordítás 2020 (millió forint)	Statisztikai létszám 2020 /fő
15	824208	nem	nem	0	nem	nem	0	32,53	34,67	13,06	NA	77,21	80,76	29,45	1
9	268555	51,5	5,9	0	37,7	6,1	0	59,0	58,90	8,60	NA	47,07	46,90	9,80	NA
13	266644	57,1	nem	0	nem	nem	0	65,2	65,00	26,00	NA	86,30	85,17	26,20	NA
6	264406	0,9	nem	0	nem	nem	0	43,0	23,30	5,90	NA	26,30	29,10	3,00	NA
16	212191	nem	nem	0	nem	nem	0	2,7	2,00	0,00	NA	34,60	10,76	0,37	NA
18	207503	0,75	nem	0	nem	nem	0	10,4	12,69	1,27	NA	27,21	6,31	0,00	NA
3	159860	251,73	0,03	33,954	540,85	nem	47,53	498,0	485,52	115,97	NA	588,09	593,06	299,19	104
5	95883	nem	nem	0	nem	nem	0	0,0	0,00	0,00	NA	96,39	15,72	0,00	NA
17	67782	nem	nem	0	3	nem	0	5,9	2,89	0,10	0	13,72	5,06	0,58	0
1	57277	2,16	nem	0	32,5	nem	0	14,3	15,57	4,96	0	52,13	41,99	8,10	1
10	47196	nem	nem	0	nem	nem	0	6,1	6,63	3,05	NA	4,43	3,14	2,47	NA
8	43066	nem	nem	0	nem	nem	0	6,8	6,66	2,81	NA	12,79	7,50	3,36	NA
11	39448	nem	10,5	0	nem	22,2	0	21,7	5,77	21,54	NA	30,17	29,02	18,13	NA
4	33751	25,87	2,5	23,364	75,46	2,7	39,28	93,0	92,90	59,37	NA	98,27	91,54	62,56	NA
14	18060	13,1	nem	0	19,8	nem	0	41,2	40,89	9,93	NA	29,66	29,58	11,04	1
7	16980	nem	nem	0	1,35	nem	0	1,5	0,00	4,20	NA	11,15	0,22	6,96	NA
2	9918	13,424	nem	0	nem	nem	0	38,4	26,66	10,65	NA	159,92	157,64	33,79	NA

A központi költségvetési támogatás, két szervezet esetében jelent normatív kiegészítést, ők olyan szervezetek, akik fogyatékossgal élő személyek támogatásával foglalkoznak, és állami feladatokat végeznek el bizonyos szolgáltatásaik keretében, továbbá fogyatékos személyek rehabilitációs foglalkoztatását végzik. Egy országos ifjúsági szervezet részesül ezen kívül még ún. cél szerinti támogatásban a magyar államtól. A költségvetési támogatások hazai pályázati források részben, vagy egészben. Ezen juttatások mindegyikére ugyan úgy vonatkozik adminisztrációs, elszámolási, disszeminációs kötelezettség, ami akár programonként eltérő lehet. Magyarországon a helyi ifjúsági munka anyagi támogatását pályázati keretből támogatja az állam. A közhasznúsági jelentések alapján százezer és tíz millió forint közötti nagyságrendű összegekkel, többségében inkább a kisebb, százezer és három millió forint közötti támogatási összeg megítélése a jellemző. Ezen túl az önkormányzatok feladata helyi ifjúságtámogató stratégiát megfogalmazni, és ehhez forrást rendelni. Az önkormányzatok szabadságot kapnak abban, hogy az ifjúság támogatását hogyan valósítják meg, így gyakorlataik igen eltérők. Egyes településeken feladatellátási szerződést kötnek például civil szervezetekkel. Ez utóbbi azonban nem gyakori, a 11 ifjúsági szervezetből az interjú időpontjában három volt ebben érintett, az egyik esetében ez csak az interjúban hangzik el, a közhasznúsági jelentésben ennek nincs nyoma a 2017-2021-es időszakban, aminek oka lehet, hogy a „telephelyek” lehetnek akár külön bejegyzett szervezetek, amelynek után követése nem célja jelen kutatásnak.

Az interjúk alapján úgy tűnik, hogy az önkormányzati támogatás a legtöbb szervezet esetében bizonytalan.

Az egyik Pest-megyei szervezet bizonytalan abban, hogy a következő évre is megkapják-e a támogatást az önkormányzattól.

„írunk pályázatot, és akkor ebből finanszírozzuk, az ifjúsági házat, valamint a személyeknek a fizetését, azt pedig önkormányzati támogatásból. Egészen idáig, januártól ez megkérdőjeleződött, hogy hogyan fog alakulni, úgyhogy most így elég nagy bizonytalanságban vagyunk. A jelenlegi helyzet, ez az egész rezsikérdés, ez nagyon megnehezítette az önkormányzatoknak az életét, és így ugye ezáltal a nem kötelező vagy nem elengedhetetlen tevékenységeket, azt igyekeznek csökkenteni, úgyhogy nálunk most ez a helyzet” (26 éves, nő)

A 11. sorszámú szervezet esetében az említett önkormányzati támogatás négy év alatt a duplájára nőtt, amelyből öt főt foglalkoztatnak – hármat teljes állásban, kettőt részmunkaidőben- az interjúalany elmondása szerint.

További egy szervezet volt, akiknek két telephelyük esetében van feladatellátási szerződés.

„itt már megvan a megállapodás, viszont mind a két önkormányzat fennhagyta azt a lehetőséget, hogy ha sajnos a bölcsőde fűtését kell kifizetni, akkor teljesen érthetően a bölcsőde fűtése azért fontosabb” (41 éves, férfi)

Egy olyan szervezet is részt vett a kutatásban, akiknek korábban Budapesten volt feladat ellátási szerződéssel támogatott ifjúsági irodájuk, amely azonban megszűnt, mert a kerület új vezetése nem kívánta folytatni a szervezet támogatását.

„Az már egy régi sztori, 2010-ben volt, azt hiszem, 2010-ben volt az önkormányzati választások, ahol váltás volt, és aztán megszüntették, minket így, vagy hát engem elengedtek, a munkatársaim jöttek velem, és aztán picit még a ... kötelezettség miatt éltették még egy évig vagy kettő, és aztán meg megszüntették, úgyhogy az már nincs. Az alapítvány, az nyilvánvalóan megmaradt...” (44 éves, nő)

Kiszámítható és állandó nyitva tartású Ifjúsági közösségi teret azok az ifjúsági szervezetek tartanak fenn elsősorban, akiknek van az önkormányzattal feladatellátási szerződésük, tehát három ifjúsági szervezet. Egy ifjúsági szervezet az interjú időpontjában renovált egy jövőbeni ifjúsági irodát, de esetükben nem merült fel az önkormányzati felelősségvállalás. A többi 7 ifjúsági szervezetnek nincs ifjúsági közösségi tere, hanem esetleg irodájuk van, ahol bizonyos időszakokban elérhető, és/vagy táborhellyel rendelkeznek, ahová a nemzetközi programokat szervezik. Nagy többség esetében a klasszikus ifjúsági szolgáltatások nyújtása, pl. tanácsadás, pályaeorientáció, klub foglalkozások nem merül fel. A másik 6 civil szervezetében cél szerinti tevékenységnek megfelelő helyet tartanak fenn, ahol rendszeresen vagy alkalomadtán vannak különböző tevékenységek, nem kizárólag fiataloknak. Egy szervezet nem tartott fenn az interjú időpontjában irodát sem.

Fentebb a 6. táblázatban látható egyrészt, hogy a kieső összeget nem tudják maradéktalanul pótolni máshonnan, miközben a személyi jellegű kiadások növekednek; például a 13-as számú szervezet esetében.

- Mi az, ami nehézséget okoz mostanság? Tehát mire gondolsz?
- „Hát alapvetően például a munkaerő megtartása vagy új emberek felvétele. Tehát ha nem lennének fiataljaink, akiket mi magunk kineveltünk, akik itt nevelkedtek az elmúlt 21 évben, akkor nagyon nehéz lenne a munkaerőpiacról Aldival, Lidlvel konkurálva megfelelő béreket adni civil szervezeten belül, mert egy Aldi-kasszás jobban keres,

- mondjuk. Nehéz azt elérni, hogy a fiatalok ebben fantáziát lássanak, hiszen azért nem egy stabil munkahely, hiszen ha nem jönnek a projektek, nem úgy állnak össze a pályázatok, akkor már bukjuk is a történetet, és nehéz ezek mellett egy szakmai minőséget, állandóságot adni.”(41 éves, férfi)

Akiknek a kieső összeget sikerül máshonnan pótolni – 2-es számú szervezet- nyugat-európai támogató szervezetekhez pályáznak inkább forrásért.

- „Erasmus+-os pályázataink is szoktak lenni, az szerintem anyagilag nem meghatározó....alapvetően nagyobb nyugat-európai támogató szervezetek azok, amik kiteszik a fő részét a támogatásunknak, vagy hát a fenntartási költségeinknek”
- És az önkormányzat vagy a magyar állam, ők nem?
- „Nem, egyáltalán nem támogatnak minket. Egy ideje nem is pályázunk, de hogy alapvetően a tevékenységünk és értékeink úgy tűnik, hogy nem találkoznak a jelenlegi, állam által támogatni tervezett értékekkel, tevékenységekkel. Az önkormányzattal volt most egy együttműködésünk ebben az XY (program neve) programban, jelenleg támogatást onnan se kapunk, csak az együttműködési projekt keretében, de azt a pénzt meg mi szereztük igazából, és mi vittük ezt végbe.” (33 éves, nő)

A nagyobb bevételű szervezeteknek biztos, hogy vannak munkaszerződéssel és megbízási díjjal foglalkoztatott munkavállalói, azonban a közhasznúsági jelentésekből ez nem derül ki egyértelműen, lsd. 6. táblázat, statisztikai létszám. A szervezetek szöveges beszámolóit tudnak támpontot adni a végzett munkájuk volumenéről, ez azonban eltérően részletes a szervezeteknél.

A táblázatokból és az interjú részletekből körvonalazódik, hogy a pályázó szervezetek elsődleges feladata a fennmaradásuk biztosítása, amelyhez az út alapvetően a pályázati források felkutatása, elnyerése, mivel közhasznú tevékenységeik nem eladható, profittermelő szolgáltatások. A pályázott tevékenységek elvárt színvonala miatt úgy vélik, hogy feladataik önkéntes munkában nem végezhetőek el. A piaci bevételeket törvényi szabályozás korlátozza, és az eladható szolgáltatások fizetőképes keresletet is kívánnak, ami nem kedvez a hátrányos helyzetű fiatalok bevonásának. A szervezetek közül néhányan próbálkoznak vállalkozásoktól anyagi támogatáshoz jutni, és számukra eladható szolgáltatásokat fejleszteni, ilyenek például a túrák, csapatépítők, társasjátékok.

Az interjúkba bevont 11 ifjúsági szervezetnek az Erasmus+ ifjúság program jelentős bevételi forrást jelent, közülük hatnak, a 6. táblázat alapján a vizsgált négy évben csak ez állt rendelkezésre.

„Nekünk semmi más forrásunk nincsen most gyakorlatilag. Azért nem szüntettük meg az alapítványt, mert azt gondoljuk, hogy ha egy projektet csinálunk, az is több, mint semennyi, úgyhogy mi most csak így vagyunk, a KA2-es projektekből, amik jönnek.” (44 éves, nő)

Az interjúalany itt arra gondol, hogy a korábban felépített nemzetközi partnerségeiből működik a szervezet, mert ezek a partnerek meghívják őket saját projektjeikbe együttműködő megvalósítónak.

„Nekünk itt a népi játékokkal volt némi bevételünk, voltak jobb évek a Covid előtt, amikor rendszeresen játszóházastunk, és akkor abból volt némi saját forrásunk, de azt gondolom, hogy az utóbbi négy-öt évben az Erasmus+-os források azok, amik alapvetően dominálnak a költségvetésben.” (47 éves, férfi)

„Erasmus+-os támogatásaink vannak, mondjuk, azt mondanám, hogy kilencven százalékban” (36 éves, férfi)

„Jelenleg Erasmus. Mert ugye az a baj ezekkel (hazai pályázatok), ugye ezek kifejezetten roma nemzetiségi civil pályázatok, nagyon sokan vannak, és olyan nevetséges összeget adnak most már, hogy nem lehet megvalósítani. Tehát adnak ötszázezer forintot egy hetes táborra. Hát a szállás nem jön ki belőle. Tehát ha nem tudunk hozzátenni máshonnan, akkor van, hogy vissza kell adni az egészet, mert képtelenség megcsinálni.” (41 éves, férfi)

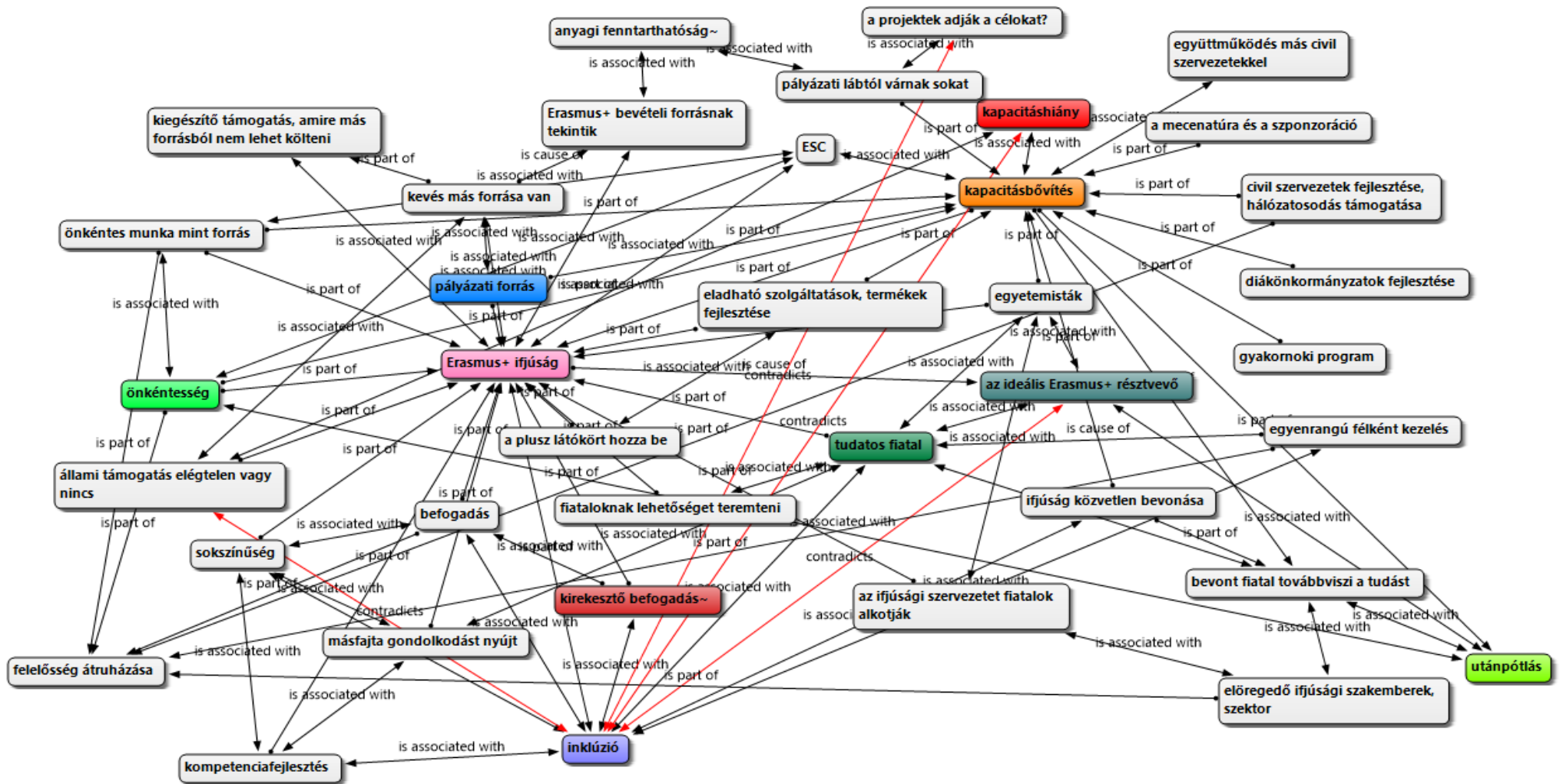
„A költségvetésünk, az nekünk is nagy részben az E+, illetve ESC-ből tevődik össze, én azt mondom, hogy egy 95 százalék.” (Férfi, 34 éves)

„az ESC és az ifjúsági cserék, ez a fő vonal, illetve ez a fő forrás is, és néhány hazai pályázat.” (Férfi, 46 éves)

Az ESC vagy European Solidarity Corps-ot jelent, melyet az Erasmus+ ifjúsági fejezetéhez hasonlóan a magyar nemzeti iroda, a Tempus Közalapítvány ifjúsági csoportja koordinál. A szervezetek küldő és fogadó akkreditációval rendelkeznek (quality label), amelynek keretében uniós országokba és program országokban küldenek 18-30 év közötti magyar fiatalokat, és fogadnak külföldi fiatalokat Magyarországon rövid vagy hosszútávú, egyéni vagy csoportos önkéntességre. Ehhez a Szolidaritási Testület program költséget biztosít, amelyből az önkéntesek tartózkodása és támogatása finanszírozható. Az önkéntes küldés esetén a toborzásba fektetett energia és az otthonról történő (mentori) támogatás összege fedezett a fogadó szervezet által. A fiatalok ilyenkor egy szervezet munkájába kapcsolódnak be az ott tartózkodásuk ideje alatt, mint önkéntes(Európai Unió, 2021).

4.3. Gondolatok az Erasmus + ifjúságról

Az 1. ábrán az interjúkban résztvevők Erasmus+ ifjúsághoz kapcsolódó véleményét, gondolatait ábrázoltuk. Az Erasmus+ ifjúság programot olyan pályázati forrásnak tekintik az interjúalanyok, amely biztosítja a szervezet fenntartását, a szervezeti céljaik megvalósulását, lehetőséget ad szakmai fejlődésre, szolgáltatás fejlesztésre, innovációra. A program hozzájárul ahhoz, hogy nagy mennyiségű fiatallal tudjanak kapcsolatba kerülni, számukra lehetőséget adni, őket önkéntesként vagy egyéb ifjúsági program résztvevőjeként tudják bevonni. Az önkéntesekre plusz kapacitásként tekintenek, azzal együtt, hogy az önkéntes tevékenységnek megvannak a korlátai. Az egyik ilyen korlát, hogy komplex folyamatokat nem lehet önkéntes számára kiadni, így a szervezetből egy embernek az önkéntesek koordinációjával kell foglalkozni. Külföldi önkéntesség (ESC) keretében a koordinátor jövedelme biztosítható, azonban Magyarországon hazai önkéntes programok esetében nincs állami finanszírozás szemben számos más, EU országgal (például: Bundesfreiwilligendienst), vagyis a feladatot megkapja valaki az egyéb tevékenységei mellett plusz feladatként.

Ábra 1 Az Erasmus+ ifjúság és az inklúzió viszonyrendszere az interjúk alapján

4.4. Miért éri meg a szervezetnek Erasmus+ ifjúság programra pályázni?

„hatalmas segítség volt, hogy egy olyan tevékenységet csináltunk vagy csinálhattunk, amire alapvetően (a szervezet) nem költ..... mi is rengeteget tanultunk, és pont egy olyan célcsoportról, amit szerintem, mondjuk, én speciel, nekem már voltak tapasztalataim, de a többi kollégámnak kevésbé, ugye, így a vezetőségnek sem, hogy pont egy olyan célcsoportról van szó, amit nehezen tud megszólítani” (35 éves, férfi)

Az általa képviselt érdekvédelmi szervezet fogyatékosággal élő személyek jogainak érvényesítéséért küzd, azonban az érintett fiatalok megszólítása számukra is nehézséget okoz. Az Erasmus+ ifjúság hozzájárult ahhoz, hogy fiatalokkal is kapcsolatba tudjanak kerülni, akik esetleg a jövőben bekapcsolódnak az érdekérvényesítő munkába. Egy másik fogyatékos emberekkel foglalkozó civil szervezet számára hozzájárul a szervezet anyagi és szakmai fenntartásához, a szakember képzés a szakmai kiválóságot támogatja, az önkéntesek pedig elhozzák a világnak egy darabját kevesebb lehetőséggel élő fiataloknak.

„ugye volt olyan időszak, amikor mondjuk, nem volt az alapítványnak úgy elég a költségvetése, hogy a szakembereket meg tudja tartani, akkor arra az időre, mondjuk, kiküldte a szakembereket, és akkor az idő alatt ugye tudtak tanulni is kint Ausztriában, meg tudtak hozni jó gyakorlatokat haza, meg jó tapasztalatokat meg tudást, és közben meg akkor annyit tudott, úgymond, spórolni is a szervezet, hogy akkor nem kellett elküldeni a kollégákat....nekem rengeteg olyan tudást és... tehát igazából mindenki nyer vele, tehát én azt tartom nagyon fontosnak, mert az értelmi sérülteknél ugye ez egy olyan lehetőség, amit másféle módon nem tudnak megszerezni, ...itt olyan emberekről van szó, akik egy olyan társadalmi csoportból jönnek, ... nem nagyon mobilisak. Nagyon helyhez kötöttek általában, általában szülőkkel élnek, ... nincs lehetőségük utazni, világot látni, úgymond, tehát hogy az, hogy így, úgymond, házhoz lehet hozni nekik azt az élményt, meg azt a tudást, amit egy fiatal önkéntes, külföldi önkéntes el tud hozni a helyre, tehát... meg olyan élményeket tud mutatni, amit másképp ők nem tudnak megszerezni. Nagyon sok olyan program jött létre, ami hosszú távon is megmaradt és beépült a szervezet mindennapjaiba, amit ezek a külföldi önkéntesek, külföldi fiatalok hoztak az ő tudásukkal, az ő képességeikkel, adottságaikkal sokszor, amit... tehát olyan projekteket csináltak, hogy amit mi nem is tudtunk volna, mert nem is volt kapacitás rá, ... ők rendes szakmai munkát nem végezhetnek, tehát igazából egy csomószor az volt, hogy így az elején igazából megismerték a szervezetet, meg az ott dolgozókat és a fiatalokat, vagyis az értelmi sérülteket, és utána volt idejük, mivel egy évig voltak, ezért volt idejük arra, hogy elmélyüljenek dolgokban, és akkor kreatív dolgokat csináljanak, kitaláljanak mindenféle projekteket” (50 éves, nő).

Az ifjúsági szervezetek is hasonló okokból pályáznak, mindenki számára kölcsönös előnyt jelent ez a támogatás. Forráshoz és kapcsolati tőkéhez jut a szervezet, olyan programok valósulnak meg, amelyek egyébként nem lett volna lehetőség vagy kapacitás, a résztvevők pedig az életben szükséges dolgokat tanulhatnak meg.

„gyerekeknek lehetőséget tudunk, meg fiataloknak, meg be tudunk hozni spanyol, francia, angol önkéntest, tök mindegy, tehát hogy itt az ország közepén tudunk valamit ebből mutatni, a nemzetköziségből, de hogy mikor az ember itt így görcsöl, meg a szervezet görcsöl a saját meglétéén, akkor milyen nehéz egyébként attól elvonatkoztatni, hogy elsőre ne azt vágd rá..... de egyébként ez tök jó a fiataloknak. Hogy kicsit ilyen faramuci így a fejemben most, amit látok saját magunkról, hogy küzdünk a fennmaradásért, és ez néha ilyen elsődleges szempont tud lenni, és persze ott van a háttérben, hogy igen, ez alapvetően azért a kölyköknek jó, mert őket okosítjuk meg juttatjuk ilyen élményekhez, úgyhogy abszolút egyetértek ezzel, hogy alapvetően azért mégiscsak az, hogy tizen-huszon-harminc gyereknek, fiatalnak egy évben kitekintést meg ugródeszkát tudunk adni” (47 éves, férfi)

„azt a plusz látókört hozza be az Erasmus+, amire például a magyar pályázatok annyira nem képesek. Itt gondolok például a sokszínűségre, a befogadásra, arra, hogy a társadalmi csoportok, különböző társadalmi csoportokkal igenis foglalkozni kell. Igenis az önkéntességgel jobban kell foglalkozni a civil szervezeteknek...”(27 éves, férfi)

„tehát Erasmus+-ban vagy Erasmusban korábban is, amikor abban volt benne az EVS, az önkéntesszolgálat, vagy az ifjúsági cserék, én azt gondolom, hogy abban van lehetőség, hogy fiataloknak tényleg kinyílik a világ. Tehát hogy az Erasmus program ad azért arra egy teret, lehetőséget, hogy akár anyagi helyzetből függetlenül tényleg eljussál Máltára, Ciprusra, Spanyolországba, vagy ide eljöjjenek német fiatalok, azeri fiatalok, bárki. Tehát ez erre nagyon jó lehetőség. Arra is nagyon jó lehetőség, hogy például magyar fiatalok bekerüljenek egy olyan helyzetbe, ahol lehet, többet fognak tanulni angolul, mint a középiskola padjaiban...Szervezet szempontjából nekünk természetesen jó, hogy azért hoz bevételt, tehát azért a pályázati összegek, oké. Nekünk szervezatként nagyon jó, hogy kapcsolati tőkét hozott, és nekünk szervezatként nagyon jó, hogy projektötleteket hozott. (41 éves, férfi)

„...inkább a fiataloknak adunk valamit, ők pedig kirepülnek a fészekből, és gyakorlatilag egy talpraesett fiatalot adunk a világnak. Szóval nagyon sokszor van az, hogy nem maradnak

itt a fiataljaink, hanem kirepülnek a világba, és inkább mi adunk, minthogy mi kapjunk valamit a nemzetközi projektekből” (24 éves, nő).

„Tehát ami rendszeresen működik, meg lehet valósítani, az az Erasmus+. Megvannak a partnereink tíz évre visszamenőleg négy-öt országgal folyamatosan, tehát ugyanazok a partnerek mindig. Ugye, ők hasonló területen dolgoznak, tehát ők is ugyanazt tudják, amit mi, és akkor minden, tehát visszatekintve nagyon sok száz fiatalnak adunk már lehetőséget.” (41 éves, férfi)

„egyébként arra is nagyon jó, hogy be tudunk vonni új embereket az egyesületbe. Egyébként nem mindenki ragad meg, sőt nagyon sokan vannak amúgy, akik igazából tényleg csak az utazás miatt mennek, és akkor utána többet nem látjuk őket, de azért vannak, akik így megragadnak, egyébként én is pont így találkoztam az egyesülettel. És akkor nekem meg szimpatikus volt, és akkor azóta is itt vagyok.” (29 éves, nő)

„Én egyébként ESC-s is voltam, szóval én is ilyen fogyasztó és most már szolgáltató kalapban is ülök itt egyszerre.” (26 éves, nő)

„ő, ez a srác, aki ebben az Erasmusban részt vett, ő annak idején, x évvel ezelőtt, már nem tudom, mikor, ő egy EVS-önkéntes volt annál a szervezetnél. És a kapcsolat megmaradt, ez a srác hazament, és akkor elkezdtek közösen pályázni.” (50 éves, nő)

„Én nagyon régen voltam, igen...Úgyhogy tudom mind a két oldalt, hogy milyen.” (41 éves, férfi)

„én egy jó 17 éve önkénteskedem, tehát én 10 éves korom óta önkénteskedem, tehát a ranglétrát én teljesen a sima önkéntestől az önkéntesprogram-stratégia készítéséig bejártam.” (27 éves, férfi)

A fiatalokra nem csak célcsoportként, hanem potenciális utánpótlásként is tekintenek – gyakran maguk is alanyai voltak korábban ifjúsági programoknak- ezért az ideális Erasmus+ ifjúsági program résztvevője – ahogy később látni fogjuk - közel azonos kvalitásokkal rendelkezik, mint az ifjúsági munkával foglalkozó szakember.

Az önkéntesség kiemelkedően fontos a szervezeteknek különböző okokból, de ahogy látható elsősorban a pozitív személyes tapasztalataik jelentenek erős motivációt a fiatalok önkéntességnek támogatásához. Ez a motiváció az Erasmus+ ifjúsággal összefüggésben további pozitív és negatív jelentéstartalmakkal bővül, például a program struktúrája új utakat nyit a fiatalok bevonására, ugyanakkor például a külföldi (ESC) önkéntesek támogatására felhasználható éves pályázati keret

csökkenése elveszi a kedvet a fiatalok energikus támogatásától, sőt a fogadástól is, mivel a szervezeteknek gyakran pénzügyi kockázatokkal jár.

„az Erasmus nagyon hozzá tud járulni ahhoz, hogy ha egy szervezet építkezni akar, mondjuk, fiatalok számára akar programokat szervezni, akkor azokat a fiatalokat olyan készségekkel, kompetenciákkal vértessze fel, hogy utána önkéntesként azok a fiatalok nagyban és sokkal jobban tudják segíteni egyébként a szervezet munkáját akár, de akár a társadalomban lévő létezésüket is, hogyha részt vesznek ilyen projekteken. A szervezeteknek fel kell ismerni azt, hogy igen, kell dolgozni ezzel és bele kell fektetni azt a munkát, ami ehhez szükséges, és amit még ide behoznék ilyen szervezeti szinten és pályázati szinten, az még talán az, hogy az Erasmus egyfajta másfajta – összefoglalva - másfajta gondolkodást nyújt a civilek felé, és egy komfortzóna-elhagyást is kikényszerít belőlük.” (27 éves, férfi)

„az ESC, a European Solidarity Corps, azok azért stabil pontoknak tűnnek, de azért azokban is vannak fennforgások, hiszen például ESC-ben is azért egyre többen pályáznak egyre kisebb keretre az önkéntesfogadás kapcsán... én nagyon sok értelmét látom az ESC-nek, de egyszerűen jelenleg pénzügyileg fenntarthatatlan. Tehát ... (Település, ahol a szervezet működik) ahhoz, hogy én fogadjak három önkéntest külföldről, Erdélyből, Felvidékről, Olaszországból, Spanyolországból, ki kell vennem egy albérletet. Az albérlet onnan kezdődik, hogy kettőszázezer forint az albérleti díj, négyszázezer forint a kaució, és a havi rezsiköltség most már száz-százötven, ha gázzal fűthető a lakás, mert ha átíratjuk a mi nevünkre, akkor még a rezsikedvezmény sincs meg, mert céges néven, egyesületnéven nincsen meg. Nem adja ki a pályázati összegkeret most már, hogy az ESC egyáltalán ne legyen mínuszos legyen. Tehát ameddig legalább nullára kijött, addig én nagyon támogattam, de nem éri meg. És az ESC-ben is azért sajnos egyre több a rossz tapasztalatom, tehát hogy konkrétan ...jártunk úgy, hogy az erdélyi fiú eljött hozzánk, elbeszélgettünk vele, hogy kicsit többet kellene aktívkodnia, mert ez nem egy buli, tehát hogy azért az a hat-hét-nyolcezer euró, amit egy fiatalra fordítanak ebben a projektben, mehetne szegény gyerekeknek vajás kenyérre is, és lehet, jobban hasznosulna, és akkor konkrétan a fiatal így jelzés nélkül összecsomagolt, nem szólt nekünk, és otthagya a kollégiumot. És semmi felelősségre vonás nincsen. Tehát én nem azt mondom, hogy legyen felelősségre vonás, de hogy az ESC programban fiatalok olyan lehetőséget kapnak, ami szerintem nagyon fontos, nagyon jó. De nem neveljük őket azzal arra, hogy felelős munkavállalók legyenek majd később, hogy igazság szerint nincsen felelőssége a fiatalnak

benne. Tehát hogy ez nekünk, nekem például nagyon-nagyon fájdalmas dolog... az albérletet nem tudom visszamondani, addig üresen áll az albérlet, amíg nem találok a helyére új embert. Azt addig nem tudom a projektből fizetni, mert akkor a nemzeti iroda jogosan azt mondja, hogy miért fizetem albérletet, ha nem volt önkéntesem. Például nyomban akkor duplázódik az utazási költség, mert őneki már kifizettem az ideútját.” (41 éves, férfi)

„most az ESC nekünk nagyon akadozik, és nagyon nehezen találunk önkéntest, és nem tudom, nem követtem kellőképpen az eseményeket, hogy a finanszírozás jelen pillanatban, hogy mostanra változott-e a válságok hatására, mert ha így marad, akkor az is lehet, hogy elgondolkozunk azon, hogy ezt nem folytatjuk. „(47 éves, férfi)

Az önkéntesek bevonása kisléptékben, de mégis globális társadalmi szemléletformáláshoz is hozzá tud járulni, mert az önkéntesnek is ki kell lépnie a komfortzónából, nem csak a szervezetnek. A komfortzónából viszont csak azok az önkéntesek lépnek ki könnyen, akiknek eleve tágabbak a határai.

„mi önkénteseket is fogadunk, azért az egy kicsit más, amikor kiválasztunk hosszú távra valakit, de akár egy ilyen rövid távú együttműködés, vagy hogy mondjam, egy csoportfolyamat, tehát hogy nekünk van egy ilyen alap, hogy nem nézzük az iskolai végzettséget, nem nézzük, hogy milyen színű a szeme, a bőre, a bármije, hanem hogy nekünk két dolog fontos, az, hogy motivált legyen, tehát lelkes, és hogy ha nem is tud egy csomó mindent, akkor akarjon tanulni. És ez lehet, hogy ez az angol pont, ami ugye egy ilyen közös nyelv, tehát hogy komolyan vegye azt, hogy ő fejlődni szeretne bármiben, amiben mi neki terepet tudunk adni a fejlődésre. És azt gondoljuk, hogy az összes többi, ami szükségeltetik, az mind tanulható vagy hozzátehető vagy fejleszhető. Tehát, úgymond, az ideális, tehát ennyi bőven elég, most csak így belegondolok, hogy youth exchange-en is hogyha valaki ott lelkes, tanulni akar, jön, akkor az a legjobb, és egy hosszú távú önkéntességnél is ez van. Tehát hogy az, hogy ezen túl miye van vagy miye nincs, az mindig másodlagos.” (47 éves nő)

„Sajnos ugye én is rengetegszer tapasztaltam, hogy abban az időben, amikor még mi vadásztuk az önkénteseket, hogy egyszerűen nehéz volt. Tehát hogy így volt olyan lány például, aki idejött és meglátta őket (értelmileg akadályozott fiatalok), és azt mondta, hogy ő ebben biztos, hogy nem akar... sírva fakadt. Teljesen kiborult, mert a küldő szervezet nem készítette föl megfelelően, idejött és meglátta, és azt mondta, hogy ő ezt nem bírja vállalni. És ő hazamegy. És akkor ezt így tiszteletben kell tartani, hogy hát van ilyen. Vannak ilyen emberek, akiknek túl sok. De aztán van rengeteg, inkább az, hála Istennek többségében, akik nyitottak, és amikor megtapasztalják és itt vannak és együtt élnek velük, úgymond,

mert nagyon sok időt töltenek együtt, akkor az életük részévé válik, és egyszerűen amikor hazamennek, keresik a lehetőséget, hogy ilyen emberekhez közel kerüljenek, mert hiányzik nekik. (50 éves, nő)

„mi fiatalokkal dolgozunk önkéntesprogramok keretében, és azt látjuk, hogy amikor a mai fiatalokat 10 és 18 év, 20 év közötti fiatalokat önkéntesprogramokra toborozzuk, akkor egy gyerekjátékszínházra, kézműves foglalkozásra nagyon sokan jelentkeznek, egy állatmenhelyprogramra nagyon sokan jelentkeznek, ahol gyerekek és kutyák vannak együtt, arra mindenki jelentkezik. Ahogy mondjuk, én azt mondom, hogy korrepetálni kell roma fiatalokat, el kell menni fogyatékkal élők otthonába, el kell menni hallássérültek iskolájába, szűkül a kör. Tehát amit (két másik résztvevő) említettetek, tehát hogy vannak ilyen nehezítő tényezők. És összeszorul a szív, és igen, mondjuk, eljutunk az értelmi fogyatékosokig, tényleg. És nem azért, és sokszor nem azért, merthogy előítéletes, sokszor pont ezek a fiatalok saját magukban találják meg a félelmet, hogy Úristen, ő hogy fog beszélgetni egy látássérülttel, hogy fogja a hallás sérültet ő megérteni, és ezért. De mondom nektek még egy szempontot, például mi nyugdíjasotthonokba is járunk. Nagyon nehéz rávenni a fiatalokat, hogy idős emberekhez bemenjenek. Akkora szakadéknak élik meg ezt az intergenerációs különbséget, hogy sokkal nehezebb, tehát hogy én mindig azt szoktam mondani, hogy önkéntestevékenységeinkben így egy ilyen lejtmenet van a létszámban, ahogy ezek a célcsoportok így elkezdenek bejönni, és na, gyertek el velünk ide is. Tehát én azt gondolom, ez is egy beszédes dolog.” (41 éves, férfi)

A fiatalok bevonása, elérése gyakran nehéz az ifjúsági programokba és az önkéntes munkába is; meg kell győzni őket arról, hogy jó élményeket fognak szerezni, és emellett hasznukra is válik.

„szoktam röhögni, meg mondani, hogy néha olyan vagyok itt az önkéntességgel, mint egy rendes cukrosbácsi, hogy hidd el, hogy nagyon jó, hogy neked ez jó lesz, hogy utazz el meg vágjál bele, mert amíg nem látják működni a példát, addig majdhogynem ilyen traktálásszerű a történet” (47 éves férfi az önkéntes küldésről)

„...nagyon szeretünk fiatalként tekinteni magunkra, de azért mindig belefutunk, hogy tizenévesekhez képest már egy óriási ilyen generációs szakadék van köztünk, és hogy így ez már... tehát hogy mind ilyen nyelvi, mind kulturális ilyen utalások vagy kommunikáció terén ez így akadályt jelenthet az ő elérésükben, azt tapasztaljuk’ (33 éves, nő)

„én azt látom, hogy mondjuk, tőlem tíz évvel fiatalabb korosztályt már meg tudunk könnyebben szólítani, meg dolgozunk együtt, az ilyen húsz és harminc közöttieket itt,

vidéken, ahol lakunk meg ahol tevékenykedünk, ez nehéz, nehezebb sokkal. Nagyon más a fókusz meg a téma, és nem... vagy nem tudom, szóval hogy... na mindegy, most ez egy más, nem akarok nagyon belemenni, hogy ez ilyen korosztályi dolog, hogy egyszerűen nem a hosszú távú jövő a kérdés, tehát ennek sok oka van, hogy maga az a környezettudatosság vagy fenntarthatóság, bár a médiában az látszik, hogy hú, ez a fiatalokat mennyire érdekli, és én azt is látom, hogy részben igen, de egy községben vagy ebben a közösségben, ahol én lakom, itt ezt a korosztályt, a húsz és harminc év közöttieket nagyon-nagyon kevés embert érdekel.” (47 éves, nő)

„A hétköznapi fiatal se tér be hozzánk, mert itt vagyunk a plázában. Tehát hogy mi nagyon sok iskolába kijárunk előadásokat tartani, osztályfőnöki órákat, és amikor elmondjuk, hogy amúgy tudjátok, hogy a plázában van az irodánk? Tényleg? Pedig oda járunk moziba, mert csak ott van mozi, de hogy nem tudtuk. És akkor elmondjuk nekik, hogy az a második üzlet ott a mozi mellett.” (41 éves, férfi)

„bőven elég nagy kihívásnak tűnik, hogy a fiatalokat motiválni, hogy mondjuk, ne otthon üljenek és nem tudom, mobilozzanak. Ez egy borzasztó sztereotípiá, és nem akarok ilyen izé, „bezzeg a mi időnkben”, mert mi sem voltunk jobbak” (36 éves, férfi)

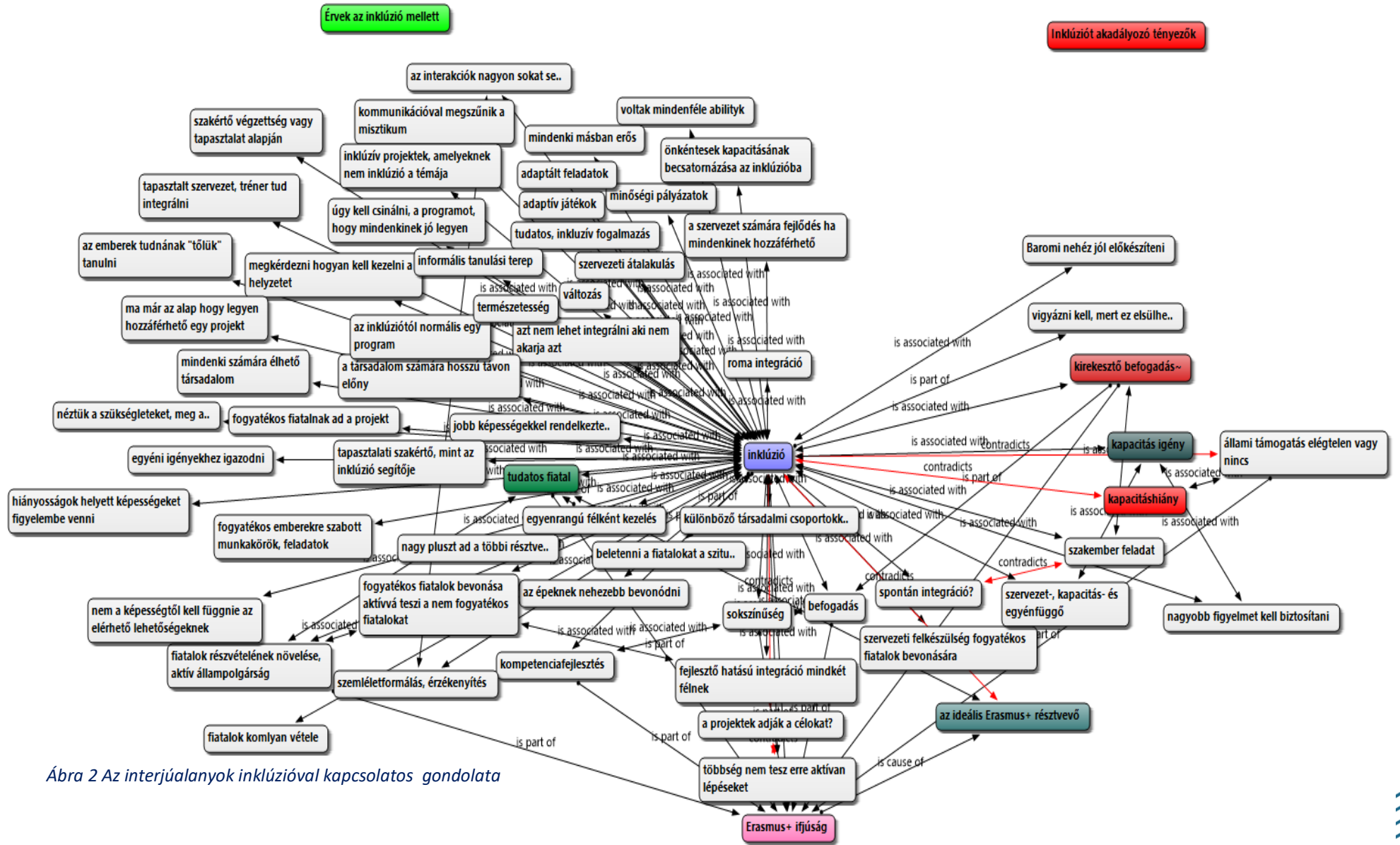
Ezekről az alapokról indul az ifjúsági munka; nem kiszámítható és alacsony összegű forrásokból próbálnak fennmaradni és nagy energia befektetéssel próbálják toborozni, bevonni, aktivizálni a célcsoportot egyrészt az utánpótlás biztosítása érdekében, másrészt a kívánatos társadalmi változások érdekében.

A programokban a tanulási lehetőségek végcélja egy olyan tudatos fiatal formálása, aki legalább a társadalom hasznos tagja lesz, és legjobb esetben szervezeti utánpótlás.

Az inklúzió a tudatos fiatal megteremtéséhez tulajdonképpen egy eszköz, amellyel kapcsolatban célcsoporttól függően egyes gondolatokkal, érzésekkel viszonyulnak az interjúalanyok. A kevesebb lehetőséggel élő fiatalok csoportjába tartozó szociálisan hátrányos helyzetű fiatalok (legtöbb esetben: roma fiatalok) ahogy az interjúalanyok hivatkoztak rájuk, gondolkodnak róluk - inkább kívánatos résztvevők, mint a fogyatékossgal élő fiatalok. A komplex támogatási szükségletű fiatalok elutasításának sokféle oka van.

4.5. Inklúziót befolyásoló tényezők

A 2. ábra összefoglalja azokat a gondolatokat, véleményeket, tapasztalatokat, amelyek az inklúzióhoz kapcsolódnak. Jobb oldalon láthatóak a pozitív viszonyulások és baloldalon azok a nézetek és tapasztalatok, amelyek negatívan hatnak.

Ábra 2 Az interjúalanyok inklúzióval kapcsolatos gondolata

Látszólag a negatív tényezők kisebb számban vannak jelen, azonban az ábrán csak csomópontokba csoportosítva tudtuk megjeleníteni őket sokaságuk miatt. A továbbiakban ezeknek a csomópontoknak a mentén bontjuk ki a beszélgetések tartalmát.

4.6 .Érvek az inklúzió mellett

Az inklúzió az interjúalanyok szerint egy kívánatos társadalmi változás, és több szervezet is azon tevékenykedik, hogy a fiatalok befolyásolásával egy inkluzívabb, szolidáris társadalmat hozzon létre, csak éppen a fogyatékosággal élő fiatalok nélkül.

„mindenki számára élhető társadalomért dolgozunk, tehát nagyjából ez volt akkor is így a felütés, tehát hogy egyrészt esélykiegyenlítés, hátránykompenzáció, tehát hogy a hátrányos helyzetűeknek lehetőséget teremteni, a többségi társadalmat pedig érzékenyíteni, és ezt különös tekintettel a fiatalokra”

majd az interjú egy másik pontján ezt mondja ugyan ez az interjúalany

„szerintem ez egy nagy gyengeségünk igazából, hogy fogyatékosággal élő fiatalok szerintem egyedül az .XY (program neve) programunk keretében tudtunk mozgósítani. És tehát, hogy nyilván nekünk kéne proaktívan lépéseket tenni, merthogy közben egy csomót beszélünk meg tanítunk meg foglalkozunk erről, ezzel, de hogy magának a célcsoportnak a bevonása, az kevésbé történik.” (33 éves, nő)

Az okok szerte ágazók, az egyik fogyatékos emberek szervezetét képviselő interjúalany a következőt gondolja a kirekesztés hátterének:

„legtöbbször azt látom, hogy félsz van ezzel kapcsolatban, mert nem tudják, hogy hogyan kell a célcsoporttal foglalkozni, egy kicsit néha túl is van dimenzionálva a dolog, mármint hogy vannak nehézségek, az tény, meg hogy egyébként maga az Erasmus+-ban is, tehát oké, hogy inkluzív meg oké, hogy ez egy nagyon fontos terület, de ahhoz képest meg, mondjuk, a finanszírozási oldalról azért nincs ez teljesen rendben, de hogy alapvetően ez a félsz van, hogy mi erre nem vagyunk képesek, mi ezt nem tudjuk” (35 éves, férfi)

Két interjúalany a művészetet és a sportot jelöli meg olyan területeknek, ami kifejezetten alkalmas fogyatékosággal élő fiatalok bevonására. Mindkét személy és szervezetük valósított meg ilyen projekteket E+ ifjúság támogatásával.

„azt gondolom, hogy a művészetek és a kultúra, az egy olyan terület, ahol egyenrangú felek tudnak lenni.” (50 éves, nő) és a sport „igazából ilyen adaptív sportokat fejlesztettek ki a résztvevők, meg így

tanítottak egymásnak, új sportágakat próbáltak ki” (29 éves, nő). Az interjúalanyok szerint az inklúciónak számos haszna van a szervezet és a projektben résztvevők számára, ezek felsorolás szerűen a következők:

„adjon olyan felismeréseket, ilyen hát, ez abszolút egy ilyen informális tanulási terep.” (47 éves, nő)

„próbáljuk nyomni egyébként kicsit ezt az inclusion vonalat, de több-kevesebb sikerrel, inkább kevesebb, mint több, de hogy volt előtte pár KA1-es projektünk ifjúsági csere és ifjúsági szakemberek mobilitása, aminek nem feltétlenül kimondottan az inclusion volt a témája, viszont inkluzív projektek voltak. És ez egy nagy tanulási folyamat volt a szervezeten belül is, tehát ilyen kapacitásfejlesztő, és hát így tök jók voltak, a fiatalok is nagyon sokat tanultak belőle. Nekünk az volt... egyébként a képzésnek, annak de, ez volt, annak ez volt a témája is, hogy hogyan lehet inkluzív projekteket létrehozni meg accessible projekteket, de hogy alapvetően az volt leginkább a célunk, hogy olyan projekteket hozzunk létre, amik inkluzívan jönnek létre, de nem ez a témájuk. Nem ez az elsődleges témájuk, hanem mintegy mellékszálként van jelen és hatja át az egészet” (44 éves nő)

„én vettem részt ilyen projekteken, én magam nem szerveztem, de hogy szerintem fontos az, hogy az emberek rájöjjenek arra, hogy igazából nem különbözőek vagyunk, csak más igényekkel rendelkezünk, és ezeknek az igényeknek... egy ilyen elfogadottá válik, hogy mindenkinek más igénye van ahhoz, hogy tudja a mindennapi életét úgy élni, hogy teljes legyen tőle. És hogy emberi szinten is ezt látni a résztvevők között, hogy most ha valaki kevesebb lehetőségekkel rendelkező vagy éppen speciális igényű, attól nem kevesebb ember, résztvevői oldalról én ezt látom. Szervezői oldalon meg egyfajta rávilágítás például arra, hogy mire van még szükség ahhoz, hogy ki tudjuk elégíteni azokat az igényeket, hogy igazából bárki számára hozzáférhetőek legyünk. Függetlenül attól, hogy milyen háttérrel rendelkezünk.” (29 éves férfi)

„minden egyes instrukciónak egyébként megvan szerintem az a formája, amivel figyelembe vesszük mindenkit a teremben, és ... erre például érdemes szerintem odafigyelni, hogy hogyan fogalmazunk, és nekem egy nagyon jó tréning volt, vagy fejlődési lehetőség, hogy én is elkezdtem így végiggondolni az összes, nem tudom én, dolgokat, hogy mit hogyan lehet csinálni ahhoz, hogy az működjön.” és „A másik még, amit szoktunk csinálni, az persze nyilván csoportfüggő, hogy mondjuk, egy tréningnél mi mindig eleve megkérdezzük a résztvevőket, bármilyen résztvevőt, hogy alakítsunk ki, úgymond, olyan jelzésrendszert, hogy mire van szükségünk ahhoz, hogy itt jól tudjunk működni

ebben az egy hétben, mondjuk. És hogy akkor ott mindenki el tudja mondani, ha van fogyatékosága, ha nincs fogyatékosága, hogy igen, nekem az segít, ha. Engem így tudtok támogatni, úgy tudtok támogatni” (36 éves, férfi)

„hogyha egy közös szervezett program van, akkor az fel fogja oldani, vagy le fogja bontani a falakat” (41 éves férfi)

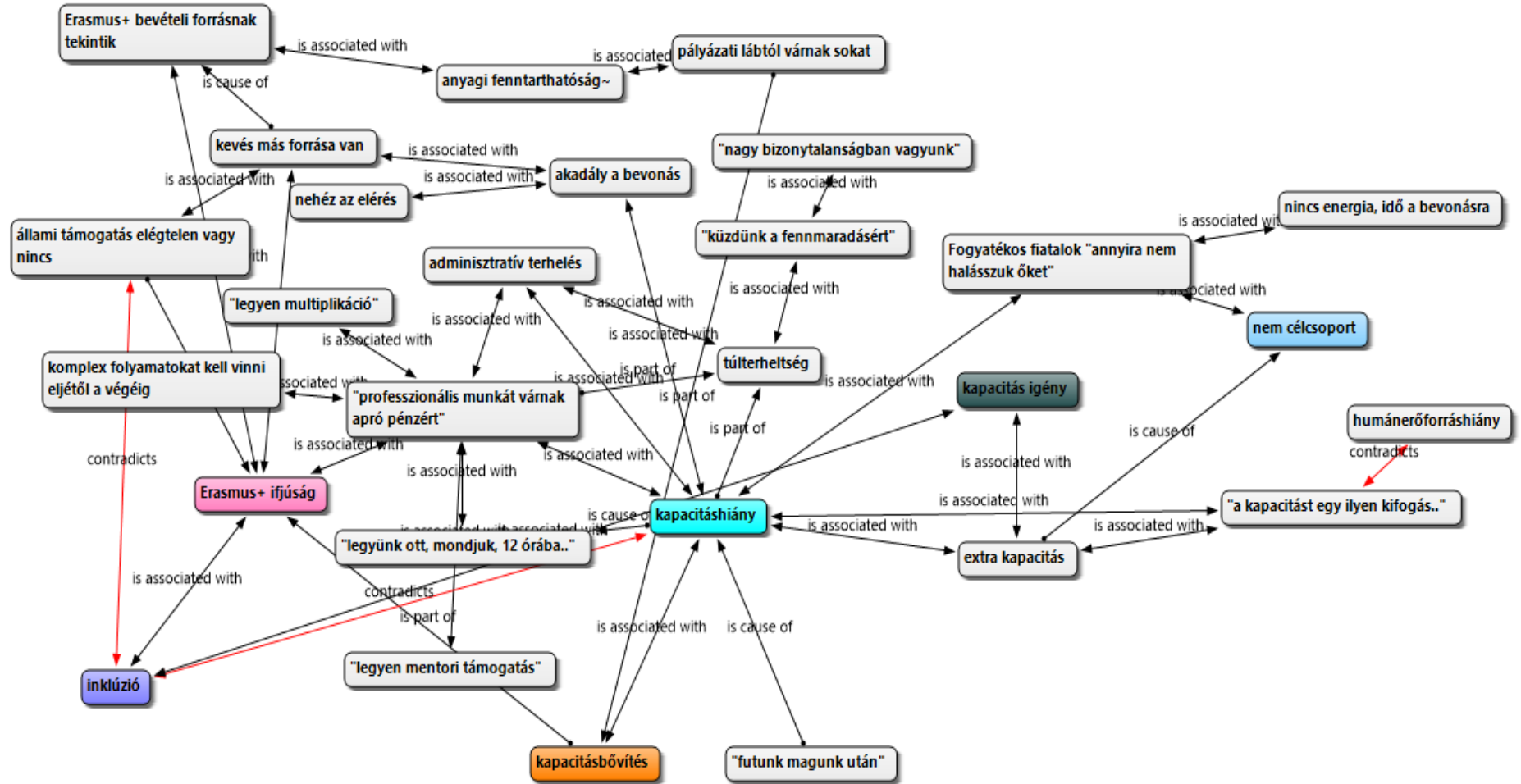
4.7. Az inkluzót negatívan befolyásoló tényezők

Annak ellenére, hogy a 2. ábrán számos dolgot tudtak felsorolni az interjúalanyok, ami miatt az inklúzió jó és fontos, az elzárkózás jelen van, amelyhez nagyobb részt külsődleges, rajtuk kívülálló okokat társítanak, és kevésbé jelölik meg a háttérben meghúzódó attitűdöket és érzelmeket.

A komplex támogatási szükségletű fiatalok bevonását negatívan befolyásolja, hogy a szervezetek munkatársai túlterheltnek érzik magukat, néhányan ki vannak már égve, mivel a fenntartást pályázati programokból valósítják meg, a kötelező adminisztrációs terhek mellett, a vállalt feladatok teljesítése és belső adminisztrációja is megtörténik, továbbá az események, tevékenységek disszeminációja mind-mind plusz feladat. Gyakran a különböző programokat szimultán valósítják meg, így a kislétszámú szervezetek teljes kapacitását lefoglalja, hogy be tudják vonni a fiatalokat, vagy a résztvevőket, akiknek ahogy említettük nehéz az elérése, programban tartása, és el tudják végezni megfelelő színvonalon a tevékenységeket. A 3. ábra összefoglalóan bemutatja, hogy a forrás és kapacitáshiány milyen összefüggésben áll az Erasmus+ ifjúság programmal.

Az inklúzió ellen hat, hogy nincsenek olyan források, amelyekre állandóan lehet számítani, a pályázatokhoz mindig új ötletekkel kell előállni, az E+ ifjúságban a résztvevők elmondása szerint elvárás a folyamatos innováció. A forrásszerzésre fordított idő, majd a megvalósításra fordított idő elviszi a szervezeti kapacitások nagy részét. A komplex támogatási szükségletű – fogyatékosággal élő fiatalok – a legtöbb szervezet esetében nem célcsoport, így az inklúziójukban való gondolkodás és a szervezet erre való felkészítése az interjúalanyok szerint további kapacitást igényel. Amihez hozzájön, hogy az érintett fiatalok állapotuknál fogva nagyon különböző támogatást igényelhetnek, ez további váratlan szituációkhoz vezethet. A váratlan szituációk, az állandó problémamegoldás egyébként is az ifjúsági munka része, ami miatt magas a pszichés terhelés, így azt inkább igyekeznének csökkenteni, tehát spórolnak az energiáikkal. Hasonló analógiát találhatunk, tehát az ifjúsági szervezetek és a formális oktatási intézmények működésében, ahol a tömegesen megjelenő sajátos nevelési igényű tanulók bevonásához a frontális oktatás nem megfelelő, de differenciálásra nincsenek felkészülve és sok energiába kerül.

Ábra 3. A kapacitáshiány hatása a fogyatékos fiatalok inklúziójára

4.8. Forráshiány

Korábban az anyagi fenntarthatóságról már hosszabban értekeztünk, de nem fejtettük ki teljesen. A szervezetek tisztában vannak vele, hogy a projektről-projektre élet nem kedvez a fenntartásnak, és mivel az az elsődleges céljuk – hiszen, ha nincs szervezet, nincs cél szerinti tevékenység sem- ezért, ahogy tudnak, spórolnak az energiáikkal. Ennek egyik jele, hogy a könnyebb utat és könnyebb megoldásokat választják, amiben csak lehetséges. Például a nehezen bevonható, nem látható csoportok után nem nyúlnak ki, a nehezen motiválható önkéntesekkel nem foglalkoznak, és nem pályáznak olyan forrásokra, amelyeket nagy valószínűséggel nem nyernek el. Az anyagi fenntarthatóságnak hatása van a célcsoport és a tevékenységek megválasztására.

„az Erasmus nem arra lett dizájnolva, hogy abból tartsuk fenn a szervezetünket, és mégis Magyarországon nagyon sok szervezet használja arra, hogy nagyon kevés más forrása van. Ha lennének olyan szervezetek, akik ha elérik a hátrányos helyzetű fiatalokat általában és tők jól fenntartanák magukat és nem az lenne a gondjuk, hogy van-e kapacitásuk vagy van-e, vagy fön tudnak-e maradni meg ki tudják-e fizetni az alkalmazottjukat vagy meg tudják-e finanszírozni a bankköltségüket vagy a fenntartásukat, akkor valószínűleg több munkát is lehetne arra fektetni, hogy ők (kevesebb lehetőséggel élő fiatalok) használják az Erasmus+ programot. De nincsenek, és így sokkal nehezebb.” (44 éves, nő)

Az integráció „adott esetben több pénzt igényel, vagy nem is azt mondom... de, igazából több pénzt is igényelhet, igen, meg hogy amikor tervezünk egy költségvetést, és mondjuk, nem feltétlenül számolunk bizonyos pluszköltségekkel, de azok egyszer csak úgy lesznek.” (35 éves, férfi)

„Kapunk működési támogatást, ami szintén állami forrásból, de ezek igen csekélyek, tehát hogy tulajdonképpen ez még kettőnk, mert ketten vagyunk a szervezetben, ez a kettőnk bérét sem fedezi. Úgyhogy mi tulajdonképpen eléggé nyomorgunk valójában, szóval egy tanári fizetésnél kevesebb fizetésért dolgozunk ketten, és csináljuk tulajdonképpen az összes programot önkéntesen. Egyetlen benefit, amit ebből kapunk, az a szabadságérzet vagy a függetlenségérzet. Ami viszont... és az, hogy nagyon jó dolgokat csinálunk, ennek van egy ilyen valamilyen, ilyen jutalmazó érzéssel jár, szóval hogy értelme van a munkánknak, de most is, jelen pillanatban is több mint kétmillió forint saját pénzem van benne a szervezetben, amit várok vissza, úgyhogy ez a helyzet.” majd az interjú egy későbbi pontján „magyar önkéntességgel is volt egy csomó ilyen jellegű tapasztalat, hogy a fiatalokat nagyon nehéz felelőssé tenni, és akkor viszont sokkal több feladatot jelent, mint

„amennyi hasznunk van belőle, és mi meg viszont nagyon kell, hogy vigyázzunk az energiánkra és az időnkre, hogy ne menjen el fölösleges dolgokkal. Mert az mind csak az alkotástól megy el, mert nekünk azért mégiscsak az a fontos.” (51 éves, férfi)

„madridi fiúnak megvettük előre balga módon a repjegyet, majd a repülő indulása előtt egy héttel lemondta, hogy ő nem jön, mert ő meggondolta magát, és akkor már nem nagyon tudtunk mit csinálni a repjeggyel se” (41 éves, férfi)

„nagyon sokan jelentkeznek, aztán azokból is egy csomó nem jön el. Szóval hogy bejelentkezik, izé, regisztrál, lefoglalja a helyet, bizonyos embereket elküldesz, aztán ez se jön el, az se jön el, negyvenből eljön harminc. És akkor közben meg ott is kibérelünk helyeket, nem tudom, ez a rengeteg szervezés, rengeteg... tulajdonképpen nagyon kevés, tehát tulajdonképpen a szervezetnek nagyon sok igazi haszna nincsen belőle.” (51 éves, férfi)

„És dolgoztunk vele, dolgoztunk vele, tényleg azt gondoltuk, ez neki egy óriási lehetőség, és most négy hónap után ő visszajött Erdélyből, és azt mondta, ja, ő befejezi a projektet és vasárnap hazamenne végleg. És értem, hogy erre a fiatalra mi hatással voltunk, értem, hogy neki ez valamit adott vagy tanult, de amit pont ti mondtatok az előbb, valamelyikötök, lányok, hogy a szervezetnek viszont nem járt semmi... tehát most jelenleg van egy üres albérleti szobám, keresnem kell úgy, hogy november-december van, egy önkéntest. Kutya nem fog eljönni, mert karácsony jön, tehát leghamarabb januárban jön – ez nekem kiesés. Tehát én inkább azt gondolom, hogy a csajok még nagyon lelkesek és gratula érte, én meg már nagyon öreg vagyok, és én inkább a számokat és a szervezetet látom.” (41 éves, férfi)

„mindig azt gondolják, ha valaki civil, akkor az ingyen dolgozik. Tehát hogy erre is utaltam, hogy mondjuk, egy informatikus keres, mondjuk, nyolcszáz és hárommillió forint közötti összeget, és akkor abból nyilván lehet egy informatikai rendszert működtetni, mi meg itt a minimálbért sem feltétlen tudjuk kifizetni, és legyen honlap, legyen multiplikáció, legyen mentori támogatás a fiatalnak, legyünk ott, mondjuk, 12 órában mögöttük, és ha még szerződés van is, akkor azt gondolják, hogy a civil, az nem bérrel működik, hanem lelkesedéssel.” (47 éves, férfi)

„Hát szerintem az egyesületünknek tényleg csak a vizibilitás meg a lehetőség, mert egyébként pénzügyileg az ifjúsági projektek azért, szóval hogy nagyon sokba is kerülnek. Igazából mi lehetőséget adunk az összes tagnak, hogy nyugodtan írjanak ifjúsági cserét

„vagy tréninget, és akkor ők kapnak projektmenedzseri fizetést érte, és ők menedzselik a projektet teljesen igazából. Szóval az egyesületnek így pénzügyileg nem éri meg abszolút szerintem. Inkább a sportesemények, tehát azok, amik pénzügyileg is megérik.” (29 éves, nő)

4.9. Kapacitáshiány

A fentebbi idézetekből és 6. táblázatból is kitűnik, hogy a szervezetek a pályázati úton kapott pénzt visszaforgatják a tevékenységbe. A nemzetközi ifjúsági programok esetében a költségek finanszírozzák a szállást, az étkezést, adott programtól függően akár a fiatalok zsebpénzét is, és csak mindezen kötelezettségek kifizetése után lehet abban gondolkodni, hogy a támogatást nyújtó vagy egyéb feladatokat ellátó szakemberek, személyek is jövedelemhez jussanak. Ennek pedig van hatása arra, hogy milyen tevékenységeket vállalnak általában, és az interjúalanyok megszólalásai alapján a fogyatékosággal élő fiatalok bevonására is.

„saját magunk tudunk csak pályázatot is írni, és akkor a pályázatot még végig kell vinni, és utána el kell számolni, stb. stb., úgyhogy ez rengeteg energia, de hát nyilván ezt tudjátok, tehát akkor tudunk bevállalni újabb lehetőséget, hogyha már.. jelen pillanatban is vannak futó pályázataink, és akkor amellet újat bevállalni, az mindig nehéz.” (59 éves, férfi)

„Én azért mondom, hogy nem feltétlen érzek késztetést arra a magunk részéről, hogy keressünk (fogyatékosággal élő fiatal), merthogy erre nem feltétlen van meg a kapacitásunk. Se a fizikai feltételeink, se a humán erőforrásunk. De most éppen ugye az jutott eszembe, hogy azt mondom, hogy nem, de hogyha, mondjuk, minket megtalál, akkor ezzel próbálok mit kezdeni, van olyan fiatal, aki törpenövésű gyakorlatilag, és akkor... tehát hogy neki annyi, hogy egyharmincnál megállt, és hogy hogyan tudjuk úgy elvinni, mondjuk, egy hétvégére, hogy tudjon lépést tartani a többiekkel. Hogyha jön ilyen, akkor azt gondolom, hogy megoldjuk. De mi, tehát hogy így per pillanat a jelen szintünkön nem érzünk arra késztetést, hogy minél több bevonást tegyünk, mert alapvetően az alapfeladatainkat is alig bírjuk ellátni, amiket magunk elé állítottunk. Tehát az nekünk biztos, hogy akkor kezdünk vele valamit, ha szembejön.” (47 éves férfi)

„vannak kötelezően elvégzendő feladatok egy projektben, és akkor van egy prioritáslista, és ez mindig lecsúszik, vagy sokszor lecsúszik.” (a fogyatékosággal élő fiatalok inklúziójáról egy 46 éves, nő)

„nincs ilyen konkrét elképzelés, hogy mi akarunk most fogyatékkal élőkkel foglalkozni, és

„hogy erre akár meglenne a kapacitás, de másrésről viszont a kapacitást egy ilyen kifogásnak is gondolom én személy szerint, de hogy egyrésről nem tudjuk, hogy hogy fogjunk neki, nem is nagyon gondolkodunk azon, hogy nekifogjunk, merthogy itt van a saját kis problémánk, a saját túlélésünk, és még egy, úgymond, problémát a nyakunkba venni, ahhoz megint bele kell állni valamibe” (29 éves, férfi)

„ahhoz, hogy az ember civilként életben tudjon maradni, ahhoz bizonyos dolgokat el kell engedni, mert nincsen apparátus, nincs mögöttünk igazi szervezet olyan szempontból, hogy nincs egy iroda, ahol legalább három ember ül, hogy gazdasági és szervezeti dolgokkal foglalkozzon, hanem mi vagyunk a művészeti programok megvalósítói, a pályázatok megírói.” (51 éves, férfi, mondja, hogy miért nincs napi nyitva tartású közösségi ifjúsági terük)

„kapacitáshiány és túlterheltség stb., hát azt mondják, hogy köszönjük szépen, erre mi most nem érünk rá.” (46 éves, férfi)

A „problémás” fiatalok pedig pénzügyi kockázatot jelentenek a szervezeteknek. A fogyatékoságot, ahogy később látni fogjuk, pedig problémaként azonosítják, mert kapacitásigényes a programba való bevonás és bent tartás, tehát a fogyatékosággal élő fiatal problémás.

Nem minden interjúalany vezeti vissza a tartózkodását az inklúziótól a pénzügyi kockázatokra, ugyanakkor a kedvezményezett fiatalokkal kapcsolatos negatív tapasztalatok, ahogy az önkéntességnél bemutatott példákban és a következő példákban is majdnem mindig pénzügyi következményekkel is párosulnak, ha nem sikerül a helyzetet megfelelően kezelni. Ezt pedig tudattalanul is kerülik.

„nem kell ahhoz, úgymond, papírjának lenni, de hogy, mondjuk, mellette ott van négy-öt másik önkéntes, és egyrészt mekkora kapacitás és figyelem kell ahhoz, hogy ő azért még működőképes legyen, a fogadó szervezet részéről, de másrészt annak a másik négy önkéntesnek, úgymond... hogy mondjam el ezt ilyen jó... tehát az ő életüket, az ő önkéntes élményeiket is nagyon erősen befolyásolja. És hogy az nekem mint szervezetnek, nekem őket ugyanúgy nézni kell, hogy most akkor ők... ő lehet, hogy azt mondja, hogy figyelj, én nem azért jöttem ide” (46 éves, nő)

Ezekben a mondatokban is benne van, hogy az önkéntes közösség, a többség jólléte felülírja az egyéni igényeket, részben a kapacitások végessége miatt, részben a fenntarthatóság miatt. Ha az önkéntesek idő előtt hagyják el a programot, például konfliktus helyzetek okán, az komoly anyagi veszteséget jelent a szervezetnek. Ebben az interjúban megjelenik az a gondolat, hogy a komplex támogatási szükségletű fiatalok bevonása hozzáértő szakembert igényel, legalábbis ennek hiányát élte meg, amikor egy

pszichoszociális fogyatékossgal élő fiatal nem tudtak integrálni az önkéntes közösségbe. Többféle módon próbálták őt segíteni, amely segítségek egyre jobban és jobban elszigetelték az önkéntest a többi fiattól, ugyanakkor az önkéntes közösség nem tudott társuk állapotáról. Az érintett fiatal végül idő előtt elhagyta a projektet, 3 és fél hónap után. Ez a szervezeti vezető például úgy véli, hogy a fogyatékossgal élő fiatalok integrációjában fejlődniük kell, azonban a rossz tapasztalat miatt elzárkózik attól, hogy a jövőben nem-látható fogyatékossgal élő fiatalat vonjanak be.

„Tehát hogy mint szervezet, és önkéntesekkel együtt, és én azt gondolom, hogy mondjuk, ebben biztos, hogy tudnánk fejlődni, hogy ennek milyen formában vagy milyen keretben, tehát hogy ezt látom például ilyen kapacitáshiánynak, hogy amikor futunk magunk után, meg nem tudom, adminisztrálunk meg projektmenedzselünk meg nem tudom, hogy valahogy akkor ez mindig lecsúszik a prioritáslistán úgy, hogy közben meg tudjuk, hogy ez fontos lenne, de enélkül is megyünk tovább.” (46 éves, nő)

„Illetve még azt akartam mondani, tehát hogy most azt mondtad, hogy ha következő alkalommal, szóval hogy nekünk azért van egy olyan érzetünk, hogy inkább nem. Mert nem úgy működünk és nem arra vagyunk beállítva, tehát nekünk nem az a fókuszunk. És hogyha egy-egy ember... tehát például mi olyan fiatalokat nagyon, tehát mindig megvan az, hogy arányaiban keveset, egyet vagy kettőt, de mondjuk, aki nagyon-nagyon nehéz, mondjuk, egy ilyen szociális háttérből jön, árvaházból, nem tudom, ... a szülei, és akkor ilyen totálingerszegény környezetből. Tehát hogy ilyenjeink vannak, és mi azt látjuk, hogy az ilyen fiatalokkal nagyon jó eredményeket tudunk elérni meg kereteket szabni, tehát hogy mondhatom azt egy picit, hogy talán ezekhez a fiatalokhoz értünk, és azért ők is az elég kemény hátrányos helyzetű vagy kevesebb lehetőséggel rendelkezők, de valóban, nekem nem a pszichoszociális elakadású emberek, és hogy én azt mondom, hogy ha választani lehet, akkor én azt mondom, hogy én ezekkel az emberekkel többet tudok elérni, mint a pszichoszociális problémákkal levő, azért, mert nincs meg az a szintű szakmaiság, de hogy nem is akarjuk olyan szinten fejleszteni magunkat, mint szervezet, mert nekünk fókuszunk szakmailag.” (46 éves, nő)

A harmadik országból érkező fiatalok egy beszélgetésben szintén problémaként kerülnek azonosításra, tehát nem csak a fogyatékossgal élők csoportjával szemben van távolságtartás. Ezekkel a fiatalokkal kapcsolatban megjelenik az a vélekedés, hogy elsősorban az utazás, a turizmus az, ami érdekli őket és nem az ifjúsági program témája:

„Megjöttek annak idején az azerbajdzsániak, és két nap múlva közölték, hogy ők elmennek Bécsbe, merthogy örültek, hogy kaptak vízumot, bejöttek az unióba.

Mondtam, hogy nem mentek sehova. Bezártuk a kaput, és végig kellett csinálniuk. Vannak ilyen esetek. Vissza akartak, hazamentek ugye, itt is alig tudtam őket itt tartani, egy hónap múlva kapok egy telefont Bakuból a magyar nagykövettől, hogy igazoljam le, hogy két hét múlva ezek jönnek hozzám cserére, mert ott a meghívólevél. Képzeld el, a régít meghamisították, hogy jöhessenek újból az unióba. Nem is hozzám akartak azok jönni, hanem teljesen máshova.” (41 éves, férfi)

Egy másik szervezetnél például migráns fiatalokként azonosított résztvevők megszöktek a programról.

„Tőlünk migráns fiatalok konkrétan megszöktek egy ifjúsági cseréről, ketten-hárman szépen továbbléptek.” (46 éves, férfi)

A pénzügyi következmény pénzvisszafizetést jelenthet ifjúsági csere, vagy tréning esetében. Nemzetközi önkéntesek fogadása esetén, ha nem töltik ki a szolgálatukat, és nem tud a szervezet bevonni a helyükre másik fiatalot, elvesztik a támogatási összeg időarányos részét, miközben az adott fiatallal egyrészt foglalkoztak, másrészt költségeik keletkeztek, amelyek túlmutatnak az önkéntességgel kitöltött időn. Akik nem használják fel a teljes forrást, azok a következő finanszírozási évben kevesebb forrásra lesznek jogosultak a versenyalapú forráselosztás filozófiájának köszönhetően. *Ilyen módon a finanszírozási rendszer közvetve hozzájárul ahhoz, hogy a szervezetek olyan résztvevők bevonásában legyenek érdekeltek, akik stabilan, kiszámíthatóan, problémamentesen részt tudnak venni az ifjúsági programokban és kerülni fogják azokat a csoportokat, akikről azt feltételezik, hogy kapacitásigényesek.*

4.10. Az ideális E+ ifjúság résztvevő

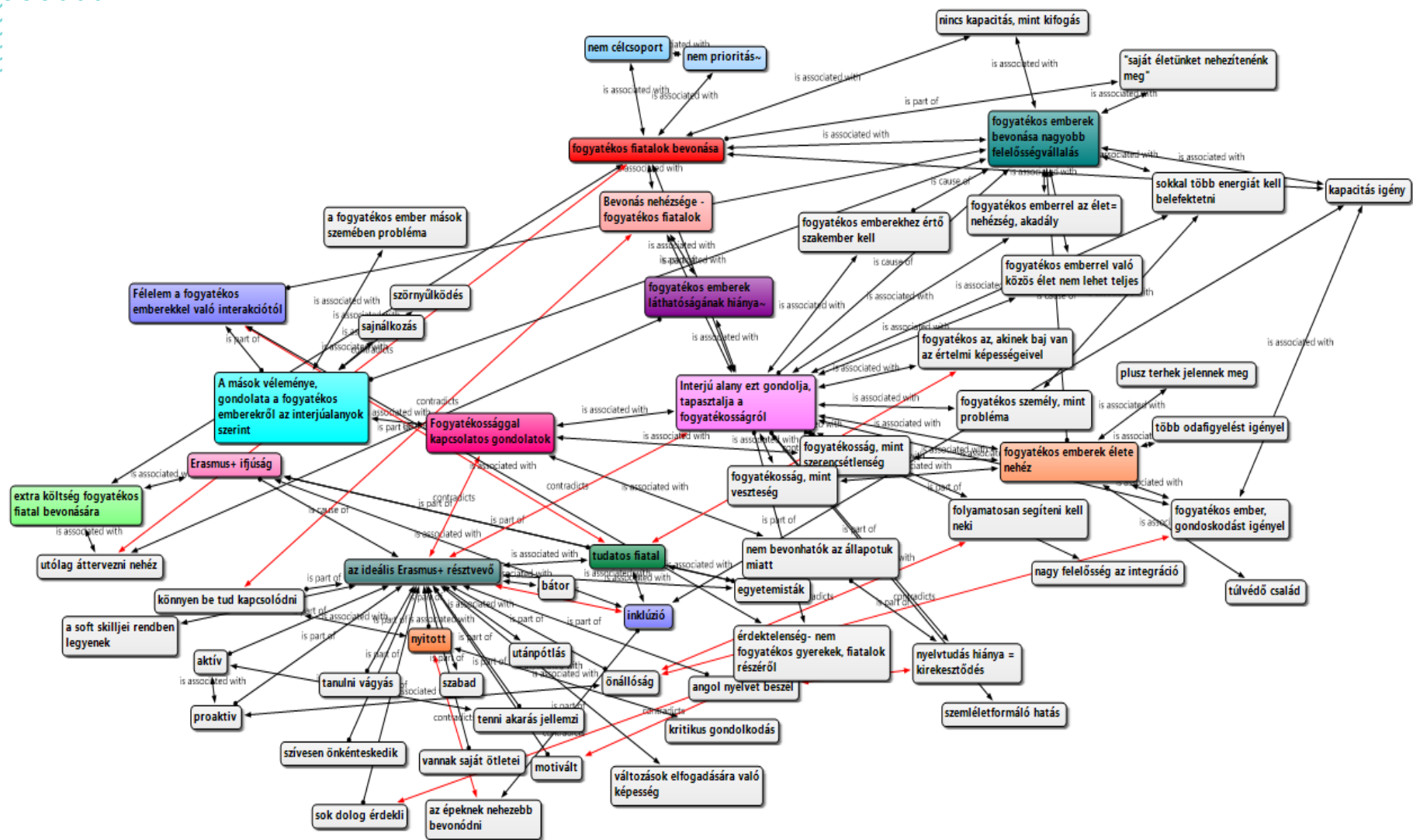
Az ideális E+ ifjúsági program résztvevője nem kapacitásigényes, magas kvalitásokkal rendelkezik, amely a legtöbb hátrányos helyzetű személynek, csoportnak – hiszen ez következik pont a hátrányos helyzetből- nem sajátja.

Vannak persze kivételek, a „jó példák”, akikkel lehet a szervezeti céloknak megfelelő eredményt elérni. Ezek a jó példák torzítják a valóságot és hozzájárulnak a strukturális problémák fennmaradásához. Amikor a változtatási igénye megfogalmazódik az emberekben, akkor a „jó példákra” rá lehet mutatni, ami igazolja a rendszer jólműködését, tehát a változtatás szükségtelenségét.

Az ideális Erasmus+ ifjúság résztvevő legfőbb jellemzője, tehát a 4. ábra alapján az, hogy *nyitott*, ami 14 esetben hangzott el, egyébként gyakran más jelentéstartalmakkal. Ehhez a szóhoz az interjúalanyok a következő gondolatokat társították:

„ideálisan szerintem is nagyon kommunikatív, nagyon tényleg világra nyitott, érdeklődő, és én azt gondolom, nekem a legfontosabb, hogy proaktív legyen” (41 éves, férfi)

Ábra 4 Az ideális résztvevő versus fogyatékosággal élő fiatal

Az interjúalany szerint a nyitottság nem függ össze a résztvevők testi/mentális állapotával, vagy a szociális körülményeivel. Erre a következő jó és rossz példát hozza:

„mi küldtünk ki olyan fiatalot Grúziába, aki nevelőotthonban nevelkedett, majd nevelőszülőknél, és kiment Grúziába és teljesen rendben volt, és küldtünk ki olyan fiatalot, aki a körülbelül debreceni Rózsadombon lakott, és egy hónap után lelépett a programból, és nekünk kellett szabadkozni, hogy miért lépett le a fiatal, mert neki nem tetszett a hely, ahol lakott. Tehát ez nem. Inkább ehhez kapcsolódóan csak annyit mondanék, de majd lehet, lesz ilyen kérdés, hogy mennyire jut el hozzájuk, mennyire tudnak ennek fogyasztói lenni a hátrányos helyzetű gyerekek, a fogyatékkal élő fiatalok.” (41 éves, férfi)

Megfogalmazza, hogy a részvételt befolyásolhatja az ifjúsági programok láthatóság is, ami bizonyára igaz, azonban ez is csak egy kis szelete ennek a komplex problémának.

A nyitottság ennél az interjúalanytól a körülményekre való nyitottságot, a körülmények elfogadására való képességet is jelöli, az alkalmazkodó képességet, amit a következő idézet is alátámaszt.

„Tehát legyen, mondjuk, nyitott. Mihozzánk jött például olyan francia fiatal, mi önkénteseink eljárunk középiskolákba idegen nyelvi klubokat tartani saját nyelvükön, és amikor mi elmondtuk a fiatalnak, hogy ő a heti 35 órájából 15 órát meg fog tartani, akkor ő azt mondta, hát ez vállalhatatlan. Tehát mi az, hogy ő neki 15 órát kell tanítani, amikor Franciaországban egy tanár 5-10 órát tart maximum egy héten, a többi felkészülés. És akkor mondtuk neki, hogy hát akkor a magyar közoktatást ajánljuk a francia tanárok figyelmébe, nézze meg, hogy hány órát kell tanítani, stb...De ideálisan szerintem is nagyon kommunikatív, nagyon tényleg világra nyitott, érdeklődő, és én azt gondolom, nekem a legfontosabb, hogy proaktív legyen”(41 éves férfi)

A proaktivitás az interjúalanyoknak gyakran azt jelenti, hogy meglátják a problémát, aminek megoldására ötleteik vannak, tudják, hogy hogyan kell könnyen bekapcsolódni helyzetekbe, felveszik a ritmust, tehát az együttműködésnek egy magas szintje lehetséges velük.

A következő interjúalany esetében a nyitottság már más jelentéstartalommal bír. Sokkal inkább jelöli az egymás személyiségére és a problémák megoldására való nyitottságot, mint az alkalmazkodási képességet.

„egyetlen-egyetlen egy dolog kell egy fiatalhoz, hogy működjön – az a nyitottság. Ha nyitott, onnantól kezdve akkor, ha bármelyik készsége hiányzik, megtanítható, ha bármelyik kompetenciája hiányzik, megtanítható. Ha nyelvi korlátjai vannak, megtanítható, feloldható, ha bármilyen mentálhigiénés problémája van, kezelhető, mondjuk, szorong vagy valamilyen

olyan élmény érte korábban a nyelvhasználattal, ami esetleg nem esett jól neki, ha fél kiállni magáért és, mondjuk, az érdekeiért, vagy az ő problémáját a döntéshozók felé vagy a szervezet felé kommunikálni, akkor ebben is, ha nyitott arra, hogy ezen változtasson, akkor lehet változtatni. Szerintem az egész programnak a lényege az, hogy nyitott legyen a szereplő, aki jön, de a szervezet is. Meg akit a szervezet felkért, a tréneri meg a képzői, tehát itt a nyitottság és egymás elfogadása.” (27 éves, férfi)

Egy másik szervezetben a nyitott szó egy értékrend összefoglalója, hasonlóan az előbbi példához, azonban itt már sokkal inkább a toleráns személyiséget jelöli, amelyhez olyan kompetenciák társulnak, ami kapacitást szabadít fel a szervezetenél, vagy hozzájárul a szervezet célszerű tevékenységéhez, ami megint csak az együttműködési képesség egy magas szintjét kívánja.

„Hát számunkra az fontos, hogy legyen egy ilyen, tehát hogy az értékrendjének a fókuszában álljon a nyitottság és az elfogadás, és... tehát hogy nekünk az nagyon fontos, hogy elfogadóan gondolkodjon, de ezen felül is igazából ideálisnak az az ideális, mikor van benne valamennyi proaktivitás, tehát hogy amire nekünk nagyon gyakran nem jut kapacitásunk és nagyon kár, az az, hogy a körülöttünk lévő embereknek, ahogy az előbbi válaszból, azt hiszem, ki is derült, hogy így jól tudjunk feladatot adni. És hogy a legjobb az, ritka, de jó, és nagyon magas küszöbű dolog, azt tudom, hogyha valakinek van saját ötlete és mi segíthetünk azt megvalósítani, kibontakoztatni.” (33 éves, nő)

A következő két kiragadott idézetben az interjúalanyok egyike a nyitottságot a közlékenységgel azonosítja, tehát a nyitott személyiség részt vesz és könnyen kapcsolódik másokhoz, míg a másik elősorban a tanulással hozza kapcsolatba, vagyis a nyitott személy képes és motivált befogadni az új tapasztalatokat, információkat.

„...igazából nyitottnak kell lennie, kommunikatívnak. Általában ezek azért fiatalok, szóval ilyen óriási elvárásokkal nem szoktunk belevágni ezekben az ifjúsági cserékbe.” (29 éves, nő)

„Nyitottság még egyébként, hogy igen, hogy tanuljunk egymástól, hogy figyeljünk egymásra. Nagyon nem tudom elképzelni, hogy valaki tudna úgy rendesen tanulni, hogy nem nyitott. Szóval még az, ami nagyon fontos szerintem.” (24 éves, nő)

Az interjú részletek bemutatnak más tulajdonságokat is, amelyek az ideális E+ résztvevő sajátjai, azonban, ami ritkán van explicit kimondva az interjúkban az az angol nyelvtudás, aminek szükségességére viszont utalnak az interjúk különböző pontjain. Sőt az egyik szervezetnek nincs magyar nyelvű honlapja, facebook oldala – mert a célcsoportja elősorban Magyarországon élő külföldiek - ami

szintén utal arra, hogy a nemzetközi programokban való részvételhez angolul valamilyen szinten beszélni kell.

„Hát, mivel gyakorlatilag még mindig nemzetközi lábakon áll nagyrészt a projekt, és bár azért ezt mi ügyesen azért meg tudtuk kerülni, de hogy alapvetően nem árt, hogyha beszél idegen nyelvet, elsősorban angolt. Még akkor is, hogyha nem... tehát nyilván nem kell tökéletesen beszélnie, de hogy az nem árt, hogyha elboldogul egy beszélgetésben, mondjuk, vagy ki tudja fejezni magát.” (35 éves, férfi)

- „Nyitott, beszél angolul...”

- „Mennyire fontos nektek az angolnyelv-tudás?”

- „Hát, szóval meg kell érteniük azért, hogy mit mond a facilitátor. Szóval az azért fontos, de most már többször belefutottunk abba, hogy valaki így abszolút nem beszélt, és azért az nehéz. Meg nehéz barátokat szerezni, meg nehéz bevonódni, szóval kicsit kívülálló.” (29 éves, nő)

„van egy tervünk arra, hogy erre építsünk, hogy a vakok és gyengénlátókkal közösen egy ifjúsági cserét, de hogy a nyelvi akadályok, az egy nehézség, ahogy például az iskolákban is vagy a roma fiataloknál is előfordul, hogy ahhoz, hogy részt vegyen ifjúsági cserén, alapvető szinten kell tudjál angolul. És ez benne van, csak ez egy nehézség szerintem, mert nem mindenki intézi el azt, hogy legyen ott egy tolmács vagy legyen ott egy olyan segítő, aki a nyelvi különbségeket áthidalja” (29 éves, férfi)

A következő szervezet például nem várja el, de mindenképpen megoldandó problémának tekinti, ha nem beszél valaki vagy az egész csoport angolul.

„ebben a helyzetben például, azt gondolom, az lett volna helyes a török partner részéről, ha minket megkérdez, hogy jöhet-e olyan fiatal, és az egész csoport, még a csoportvezető is, akik nem tudnak egy szót sem angolul. És akkor lehet, nekik azt mondom, hogy persze, gyertek, de legyen veletek legalább egy olyan, aki majd tolmácsol...” (41 éves, férfi)

Az angol nyelvtudás hiányát különbözőképpen szokták kezelni, az egyik megoldás, hogy a résztvevők fordítanak egymásnak, vagy google fordítót használnak, a másik megoldás, hogy tolmácsot alkalmaznak.

„hátrányos helyzetű francia gyerekek voltak, egyszerűen csak nem beszéltek angolul, és nekünk meg hátrányos helyzetű magyar gyerekeink voltak, és nem beszéltek angolul, és

akkor angol tolmács egész hétre. Jó, mondjuk nem egy szaktolmács azon a piaci áron, ami volt, de az egyik ifjúsági munkásnak, aki jól beszélt angolul, tudtunk tök jó napidíjat fizetni azért, hogy ott van és csak ez a dolga. Nyilván egy kicsit mást is csinált, de hogy így még jobb is volt, hogy a szakmai kontextus, így jobban értette, hogy miről van szó. És akkor... illetve nem is angol tolmács volt, mert francia kellett, hogy ugye franciául, tehát azt fordítsuk le, mert három nyelven ment így, hogy megtartottuk a magyart, a franciát az instrukcióknak meg mindent, és az angol meg kellett, mert az volt az egyetlen, ahol ők tudtak minimálisan egymással kommunikálni” (44 éves, nő)

„Mert ha most nemzetköziből indulunk ki, bocsánat, de egy mozgássérült tud angolul beszélni. Vagy nyelveket beszélni és úgy kommunikálni. Na most, ez egy Down-szindrómásnál vagy egy szellemi sérültnél, ez nem biztos, hogy annyira működik, hozzátevé egyébként, hogy a mai innovációk mellett azért nem hiszem el, hogy nem lehet olyan programot vagy olyan jelképes vagy olyan élménypedagógiai módszert alkalmazni, amivel ezt is át lehet esetleg küszöbölni.” (27 éves, férfi)

- „én bár vittem Írországba, Szlovéniába, mit tudom én, ide-oda gyerekeket úgy, hogy én fordítgatok nekik, elég szépen elműködtek és részt tudtak venni, de alapvetően amikor szervezünk, akkor inkább azt a vonalat próbálom, hogy Kárpát-medenceibe vonom be őket (hátrányos helyzetű/fogyatékosággal élő fiatalok), és a szélesebb nemzetközi vonalban pedig más fiatalokat.”
- „Tehát akkor itt a nyelvtudást látod korlátnak?”
- „A nyelvtudás (hiánya), az mindenképpen egy nehézség, igen. A fejlesztő hatások valamilyen szinten működnek, de mondjuk, azon a szinten nem, hogy ő akkor abból most megtanult angolul...” (47 éves, férfi)

Az utolsó két idézet egyértelműen rámutat arra, hogy a programok nemzetközi jellege megkívánja a közös nyelv, az angol használatát, ami magas küszöbűvé teszi őket. Ha a szervezetnek nincs forrása, és/vagy kapacitása és/vagy elköteleződése a komplex támogatási szükségletű fiatalok bevonására, akkor az érintett fiatalok kirekesztődnek E+ ifjúság által kínált lehetőségekből, ezért látható, hogy nem elég egy komplex támogatási szükségletű fiatalnak tudnia arról, hogy vannak nemzetközi ifjúsági programok, olyan képességekkel és kompetenciákkal kell rendelkeznie, amelyeknek nem biztos, hogy neki megvannak.

„azt gondolom, megint egy strukturális probléma, hogy valahogy az Erasmus+ mégiscsak az esetek, mit tudom én, nagyon nagy százalékában középosztálybeli fiatalokhoz jut el,

akik egyetemre járnak, vagy szóval hogy így az inclusion mint olyan, és nem csak mozgáskorlátozottságról beszélek vagy fogyatékkal élőkről, hanem így bárkihez, aki nem a jól szituált izé, nagyvárosi, nagyobb városi fiatal, akinek semmi egészségügyi problémája nincsen.” (44 éves nő)

Egyrészt a magas elvárásoknak lehet kirekesztő hatása, másrészt az interjúalanyok fogyatékossgal, és fogyatékos emberekkel kapcsolatos tapasztalatai is az inklúzió ellen hatnak. A fogyatékos fiatalok számos esetben folyamatos gondoskodásra szoruló személyként jelennek meg gondolataikban, ami ellentétes az ideális, tehát könnyen alkalmazkodó, könnyen bekapcsolódni tudó, proaktív, kommunikatív, ötletekkel teli és azokat kis támogatással megvalósítani képes fiatalal. A gondolataikat csekély számú személyes tapasztalat alapján fogalmazzák meg, illetve ismerettségi körükben vannak fogyatékos gyermekeket nevelő szülők, akik többnyire nem az életük szépségeit, hanem az életük nehézségeit osztják meg.

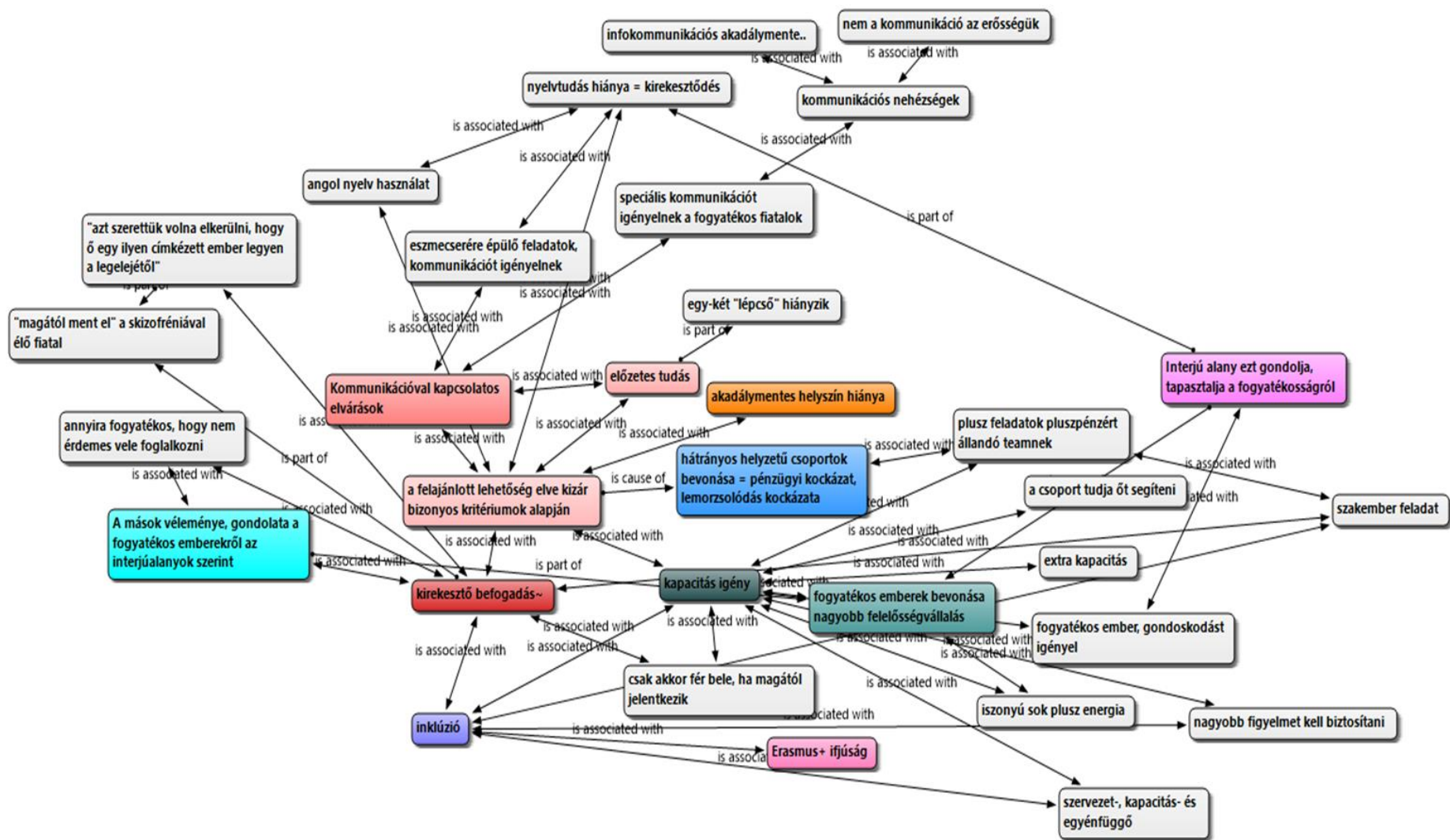
4.11. Kirekesztő befogadás

A legtöbb szervezetnél az inklúzió fontos cél, de valójában csak azokra a fiatalokra vonatkoztatják, akik kismértékű támogatással teljesíteni tudják a részvételhez szükséges feltételeket; a nem-formális tanulási módszerek elegendőek a bekapcsolódáshoz, nincs szükség például akadálymentesítésre, személyi segítőre, stb. A formális oktatáshoz képest magasabb fokú részvételről beszélünk, de még mindig elmarad a teljes befogadástól, ezért nem nevezhetjük inklúzióknak.

Az 5. ábra azt mutatja, hogy ez a fajta „kirekesztő befogadás” milyen összefüggések mentén jön létre.

Részét képezi a kirekesztő befogadásnak a korábban említett magas követelmények, a képességek, motivációk tekintetében való elvárások, ezt neveztük az ábrán „előzetes tudásnak”. Akik nem tudnak ennek a területnek megfelelni, azokat kevésbé fogadják szívesen a nemzetközi programokban. Részét képezi az akadálymentesség hiánya is, illetve az akadálymentességhez, hozzáférhetőséghez való viszony a szervezetek részéről, továbbá azok a gondolatok, vélemények, nézetek is, amelyeket a fogyatékos emberekről gondolnak, vagy az egyes fogyatékosági csoportokhoz társítanak az interjúalanyok.

Ábra 5 Kirekesztő befogadás - avagy befogadjuk azt, aki teljesíti a befogadási kritériumokat

Az interjúalanyoknak megoszlik a véleménye arról, hogy egy ifjúsági programnak kell-e vagy milyen mértékben kell inklúzívna lennie, kell-e ismereteket, tapasztalatokat szerezni a bevonáshoz és, ha igen, akkor mennyi energiát érdemes ebbe befektetni.

„nem szívességet teszünk akkor, amikor accessible projekteket hozunk létre, hanem ez az alap, és mert én így emberi jogi szempontból közelítem, merthogy egyszerűen így ebbe nőttem bele, meg ez az attitűdöm van, és azt gondolom, hogy mindenkinek kutyakötelessége lenne, különben kirekesztő. De hát mégsem mindenki így csinálja, mert nem tart ott, mert úgy érzi, hogy nincsen kapacitása, meg nincsen... persze, nem fognak eljönni, nem fog megtalálni és jelentkezni csomószor fogyatékkal élő fiatal, de hogyha akarsz tenni érte, akkor kell keresni olyan szervezetet, akivel lehet együttműködni, és akik ki tudnak küldeni olyan fiataalt, akit érdekelhetnek a programjaid és van neki valami fogyatéka.” (44 éves nő)

A fentebbi idézetből látható, hogy az inklúzió mellett teljes mértékben kiálló szervezet úgy gondolja, hogy a programokat hozzáférhetően kell tervezni, és ez nincs összefüggésben azzal, hogy lesz-e majd rá olyan résztvevő, aki érintett. Ha valami hozzáférhető, akkor akarat is lesz a szolgáltatás igénybevevőinek megkeresésére. Ez azonban mégis a klasszikus 'tyúk vagy tojás' dilemmája a szervezeteknek. Előbb legyenek akadálymentesek, azért, hogy bármikor hozzáférhető programjaik legyenek vagy legyenek előbb résztvevő, aki miatt akadálymentesíteni kell?

Az egyik szervezet képviselője az interjú során több alkalommal is felsorolja, hogy milyen lépéseket tesznek a bevonásért, ami részben megnyugtató funkcióval bír számára, részben elismerése annak, hogy nem tesznek meg mindent, tehát a saját szervezeti céljaiknak nem felelnek meg.

„Tehát hogy dolgozunk együtt fogyatékos szervezettel, ez nem kimondottan fiatalokkal foglalkozik, ...de hogy mi direktbe így, tehát hogy teszünk ilyen kicsi lépéseket, próbáljuk a társasjátékainkat, akár az online játékainkat is lehetőség szerint így akadálymentesíteni, tehát hogy, nem tudom, legalább színvakokra vagy színtévesztőkre gondolni, de hogy közben egy csomó olyan dolgot csinálunk, ami tudjuk, hogy hiába szól a befogadásról, mégis van, akinek a számára kirekesztő. De tehát hogy igyekszünk erre reflektálni, de az tény, hogy nem... tehát hogy a hátrányos helyzetű roma fiatalokkal, mondjuk, sokkal inkább dolgoztunk korábbiakban vagy dolgozunk, vagy kínálunk számukra lehetőségeket, mint fogyatékkal élőknek így direktben.”

„Minden rendezvénynél, minden képzésnél feltüntetjük a regisztrációs íven, hogy jelezze, akinek bármilyen speciális igénye van és igényelne akadálymentesített helyszínt, merthogy

akkor egyből áthelyezzük a rendezvényt máshova, és inkább kifizetjük a terembért, de hogy semmiképpen ne legyen az, hogy egy képzésen vagy egy programon valaki nem tud részt venni azért, mert valamilyen akadályba ütközik.”

„tény, hogy egy csomó dolgunk ilyen verbalitásra épülő, és hogy mondjuk, nem szokott jeltolmács lenni semminken, tehát mondjuk, ezt könnyen meg tudnánk ugrani, hogy legyen, csak ugye ebben az a nehéz, hogy ugye addig, *míg nem jönnek ilyen emberek a programjainkra, addig ugye feleslegesnek tűnik*, de hogy nyilván ameddig nincs, addig meg nem is jut eszébe, tehát hogy ezt kellene valahogy úgy felépíteni, és mondom, ennek tudnám elképzelni az útját, hogy így direkt úton megszólítani a célcsoportot”

„én azt képelem, hogy szóval a kiírásaink alapján vagy programjaink alapján szerintem egyértelmű, hogy szívesen látunk fogyatékossgal élőket ezekre az eseményekre, de nyilvánvalóan ez nem elég, tehát hogy direktben kellene megszólítani egyszerűen a fogyatékossgal élőket”

Egy másik interjúalany viszont azt mondja, hogy inkább a helyi kapcsolataikra támaszkodnak, tehát azokra a szervezetekre, akik fogyatékos emberekkel foglalkoznak és akkor tesznek a bevonásért, ha konkrét megkeresést kapnak. Nem merül fel a célzott bevonás, mert nem tekintik őket célcsoportnak.

„....mi lenne az, ami minket abba az irányba lökne, hogy oké, de és harmadrészt azt se tudom, hogy mondjuk, (település neve) ki az, aki ebben érintett lehet. Merthogy ráadásul nálunk... jó, megyek tovább akkor, bocsánat, mert így mennek a gondolatok a fejemben. Azért vannak mozgássérültekkel és mentális problémákkal küzdőknek a segítségére szervezetek, tehát itt nálunk azért van egy-kettő, fogyatékkal élő, mozgássérülteket segítő. Ott együttműködni meg próbálunk azért, tehát hogy ha van ilyen igény vagy megkeresés, akkor próbálunk együttműködni.” (47 éves, férfi)

Van olyan interjúalany, aki pedig azt mondja, hogy a programja felételei adottak – valószínűleg egy állandó megvalósítási helyszínre utal -, így csak azok tudnak benne részt venni, akik ehhez a feltételhez alkalmazkodni tudnak. Ha a szervezet fókuszában más lenne, tehát a fogyatékossgal élő fiatalok is célcsoport volna, akkor a helyszín akadálymentes lenne.

„Most nyilván hogyha valaki jelentkezik, akkor mi el szoktuk ezt mondani, hogy milyen opciók vannak, hogyha ezzel együtt, mondjuk, valaki azt mondja, hogy ő vállalja és jön és nem tudom, akkor persze kitalálunk valamit, de hogy azért ez már egy, hogy mondjam, nem úgy szűrő, hogy mi ezt be akarjuk építeni, de hogy amit el tudunk érni meg ami közelben van mint helyszín, az ilyen szempontból nem alkalmas, mondjuk, bármilyen

fogyatékosággal, ez eleve leszűkíti. Van olyan, hogy értelmi sérültekkel, mondjuk, alkalomadtán dolgoztunk, de nagyon ritka, és hogy itt inkább a másik akadály meg az, hogy van néhányunknak valami tapasztalata, de igazából nem vagyunk mi ezen a területen szakemberek. És hogy nem is akarunk úgy tenni, minthogyha azok lennénk, mert akkor olyan területre tévednénk... Természetesen hogyha a hely, ahol vagyunk vagy a foglalkozást ahol tartjuk, mondjuk, jön egy olyan csoport és ki van ez alakítva, akkor tehát a nyitottság része megvan, de hogy inkább egy csomó olyan akadály van, amin akkor tudnánk valószínűleg túllendülni, hogyha a fókuszunk máshol volna vagy a célcsoportunk más volna.” (36 éves férfi)

Ennek a szervezetnek a honlapja például magyar nyelvű, de a felületen a nemzetközi ifjúsági programok keresője például angol, ami egyértelmű jelzésértékkel bír a jelentkezők számára. A projektek ismertetőjéből kiderül, hogy az ifjúsági cserék és tréningek ugyanazon az állandó helyszínen valósulnak meg, ami az interjú alapján nem akadálymentes. A következő idézet is mutatja, hogy a bevonásért és egyenlő hozzáférést csak abban az esetben tesznek, ha a fogyatékosággal élő résztvevő magától jelentkezik és keresi a lehetőséget a kapcsolódásra.

„egy kistelepülésen vagyunk, hogyha nincs ott a helyszínen, mondjuk, a fogyatékosággal élő, vagy olyan, akiről tudjuk, akkor nem hiszem, hogy erre raknánk a fókuszot, hogy akkor most nézzük meg, hogy hogy tudunk még inkluzívabbak lenni, annak ellenére, hogy egyébként amennyire csak lehet, inkluzívák akarunk lenni.” (36 éves, férfi)

Ez nem egy kivételes jelenség, hanem inkább általános az interjúkba bevont ifjúsági szervezetek körében.

„Ez volt az indok, tehát hogy minenkünk is hasonlóan, mint ahogy ... (egy másik interjúalany) mondta, hogy ahol, mondjuk, mi csináljuk a saját nemzetközi mobilitásainkat, az egy falusi vendéglátásos helyen egy százfős kis településen, ott gyakorlatilag semmilyen feltétel nem adott ahhoz, hogy valamilyen fogyatékosággal élő be tudjunk vonni, ahhoz egy nagyon nagy extra kapacitás és extra munka kell ahhoz, hogy valakit ott tudjunk fogadni. Az utóbbi években nem is volt erre precedens, de korábban, mikor jelentkeztek így, mi leírtuk nekik, hogy mik ott a helyek, mi mit tudunk számára biztosítani, és akkor az ő döntése volt, hogy végül ő nem élt a lehetőséggel.” (34 éves, férfi)

Ez utóbbi szervezet akadálymentesítési felmérést végeztetett a felújítás alatt álló pince helyiségében.

Az átalakítás költségei olyan magasak lennének, hogy nem tudják megoldani a kivitelezést, ezért is próbálkoznak azzal, hogy közelebb eső intézményekbe, például speciális iskolába, küldik ki az önkénteseiket, így támogatják a fogyatékossgal élő fiatalokat is.

A települések fizikai akadálymentességének hiánya valós jelenség és akadályozza a hozzáférést a különböző szolgáltatásokhoz, de „pajzsként” is használható. A következő példákban már a külső helyszíneken megvalósított programokat hozzák fel a bevonást akadályozó tényezőként, jelezve ezzel, hogy a felelősség megoszlik, mert ha ők vállalnák is azt, hogy a programjaik, tevékenységeik mindenki számára hozzáférhetőek, a települési, és városi közintézmények nem fognak megfelelni ezeknek a követelményeknek.

„az a közeg, amiben egyébként benne vagyunk, hogy mennyire van hozzászokva, és erre nem is feltétlenül van hatásunk egyébként, tehát hogy nem a mi szervezetünknek az emberei vagy intézményei, és hogy emiatt sem feltétlenül van kiépítve vagy van végig gondolva egy csomó helyszínen, ami egyébként meg célja a szervezetünknek, hogy mondjuk, egy ilyen fogadás, az elképzelhető legyen bármilyen módon.” (36 éves, férfi)

„jöjjön el egy kerekesszékes fiatal egy nemzetközi cserére, de akkor beszéljük meg, hogy a kerekesszékes fiataként be tudom-e vinni mindegyik magyar középületbe. És mondjuk, ha nem tudom bevinni, akkor az a kerekesszékes fiata ha én jobbról-balról megemelem két fiammal, akkor ő ezt nagyon rosszul fogja megélni vagy nem fogja olyan rosszul megélni, és én fel tudom-e készíteni arra, hogy bocs, Magyarországon ilyen van.” (41 éves, férfi)

A területen való tudásbővítés, képzés például elősegíthetné a fogyatékossgal élő fiatalok inklúzióját, azonban már a kérdőíves kutatásunkból is kiderül, hogy vannak olyan E+ pályázók, akik elzárkóznak ettől, így megkérdeztük az interjúalanyokat, hogy mi a véleményük erről. Minden interjúalany azt mondta, hogy ők szívesen részt vennének ilyen képzésen, más szervezetek talán kapacitáshiány, időhiány miatt nem vennének részt képzésen, továbbá azért, mert nem tekintik célcsoportnak a fogyatékossgal élő fiatalokat. A következő interjúalany egyébként meg is jegyzi, hogy az a szervezet, amelyik nem tudja vagy akarja bővíteni a célcsoportot veszít a versenyképességéből.

„Van egy jóindulatú felvetésem, meg egy rosszindulatú. A jóindulatú az, hogy félnek, és ez nem probléma, a félelmet le lehet építeni. A rosszindulatú az, hogy egyébként nem akarnak nyitni feléjük és egyébként társadalmilag nem tartják őket fontos szereplőknek. Sajnos mind a kettőre láttam példát, remélem, hogy a félelemből van több, mert az kezelhető és az feloldható. De nagyon sok civil szervezetnél amikor az a probléma, hogy nem akarok az önkéntesekkel foglalkozni, inkább nem fogadok senkit, mert csak nyűg,

tehát ha innen indulunk ki, akkor a fogyatékkal élőknek az, hogy nem akarnak... tehát ott tartunk már ez alapján, hogy lehetőség van arra, hogy bővítsen a szervezetem portfólióját azzal, hogy mi tudunk esélyegyenlőségben fejlődni, és erre azt mondom, hogy nem, az viszont a szervezet halálát fogja jelenteni hosszú távon, mert ez a nyitottság teljes, hogy mondjam, hiányát jelzi.” (27 éves, férfi)

4.12. Gondolatok, tapasztalatok a fogyatékoságról

A komplex támogatási szükségletű fiatalok bevonását meghatározza az, hogy mit gondolnak a szervezetek képviselői, munkavállalói, önkéntesei a fogyatékos emberekről. A 4-5. ábra mutatja ezeket a gondolatokat. A 4. ábrán elsősorban azt láthatjuk, hogy az ideális tulajdonságok és a fogyatékos emberekhez társított tulajdonságok között ellentétek feszülnek. Az 5. ábra pedig ezeket három pontra tömöríti: a fogyatékos emberek nem beszélnek idegen nyelveket, amit kommunikációs nehézségként kezelnek, továbbá nagyobb mértékű és folyamatos gondoskodást igényelnek, ezért nagyobb felelősségvállalást jelentenek a szervezeteknek. Ezek a gondolatok, érzések különböző tapasztalatokra vezethetők vissza, legtöbb esetben nem közvetlen érintettségre, vagy szakmai tapasztalatra épülnek.

A következő két interjúalany szakmai tapasztalati miatt mondja azt, hogy, ha egy szervezet fogyatékosággal élő fiatalot akar bevonni, akkor a fiatalok szüleit kell elsősorban meggyőzni arról, hogy a fiatalnak miért lesz jó az adott program. Ezzel azt mondják, hogy az érintett fiatalok tovább maradnak „gyerekszerepben” és a családjaik hosszabb ideig óvják őket.

„Egyébként nekem az a tapasztalatom, hogy a szülők, hogyha szakember megy velük, akkor simán elengedik őket. Tehát hogy ott van bizalom, és tudják, hogy jó kezekben vannak. Mert itt általában ugye a szülő az, aki nehezen engedik, meg félti meg nem tudom, mi, mert általában maga a fogyatékos személynek nincs..., tehát ő szívesen megy. Szívesen vesz részt, mert sokszor ugye nem tudja, hogy miben vesz részt vagy milyen helyzetbe kerül, nem tudja felmérni.” (50 éves nő, aki értelmileg akadályozott személyekkel foglalkozik)

„azokkal a fiatalokkal, akikkel korábban dolgoztam, illetve azok, akikkel most dolgoztam, jelentős részükben a szülei, azok még eléggé meghatározó szerepet tölthetnek be az életükben, úgyhogy igen, tehát őket is érdekeltté kell tenni, meg meg kell győzni arról, hogy ez miért jó az ő gyereküknek.” (35 éves, férfi, aki fogyatékos emberek érdekvédelmi szervezeténél dolgozik)

Ezért aztán tagadhatatlan, hogy közülük néhányan (!) bizonyos értelemben tényleg több gondoskodást igényelnek, így hát a bevonásuk mögött sem kizárólag a kompetencia fejlesztésnek, nyelvtudás

fejlesztésnek, és multikulturális szemléletmód kialakításának kell állnia, hanem az inkluzív ifjúsági programmal, ha akarják, hozzá tudnak járulni a szülőről való leváláshoz, és a társadalomban való boldoguláshoz.

„nekünk volt egy olyan fiatalunk, aki skizofréniával küzdött, részt vett rövid távú, azt hiszem, egy rövid távú önkéntességen, de korábban, vagy ezt megelőzően, küldtük ifjúsági cserékre is, és ennek következtében, hatására egy ilyen jelentős életminőség-javulás állt be nála” (26 éves, nő)

A komplex támogatási szükségletű fiatalok csoportja nem csak fogyatékosági csoportonként lehet különböző, hanem adott csoporton belül is nagyon heterogén a fiatalok állapota, és természetesen személyiségük, képességeik is különböznek, tehát szükségleteiket tekintve nem lehet általánosítani.

Amikor a fogyatékoságot veszteségnek, tehernek, extra igénynek tekintik, akkor egyrészt általánosítanak, másrészt egy medikális szemléletű megközelítést képviselnek. *A probléma az egyénben és a képességeiben, illetve képtelenségében van. Ez a szemlélet alapvetően hátráltatja az inklúziót, mivel általában abból indul ki, hogy a személy képességein kell javítani, gyógyítani kell, gyógyító szakemberre van szükség.*

4.12.1 Milyen lehet, ha egy közeli hozzátartozónk fogyatékosággal él?

Az interjúalanyok egy része nem a fogyatékos személyben látja a problémát, hanem a társadalmi működésben.

„Szar. Bár nem a gyerekek miatt, nyilvánvalóan, de hogy így nagyjából elég jól képen voltam meg vagyok azzal, hogy mi vár rá, tehát hogy így...meg hogy mennyire nem kapunk segítséget sehonnan sem, vagy csak nagyon kevés helyről, úgyhogy ja. Hát nem hiszem, hogy jó lenne az életem. Nyilván megtanulnék alkalmazkodni a helyzethez, meg nyilván, de hogy alapvetően nem lenne jó.” (35 éves, férfi)

„az ember valahogy egyelőre ösztönösen, mert nagyon ritkán találkozunk ilyenekkel, főleg nagyon kiemelkedő problémákkal, tehát az emberben megvan ez a szörnyülködés, a társadalomban meg még jobban. Most előítéletről ne beszéljünk, egyelőre az, hogy szörnyülködik, utána a sajnálat, amit nagyon jól tudunk, hogy nem szeretik, tehát hogy most megijedsz attól, hogy a vaknak mondhatod-e, hogy viszontlátásra vagy nem, tehát hogy ilyen problémáink vannak még.. a társadalomban inkább a szörnyülködés és a sajnálat van, és el kéne jutni valahogy normális segítségnyújtáshoz, és akkor sokkal könnyebb a befogadás is, hogy akkor ahogy mondjátok, hogy egy szervezet befogad egy

embert, akkor az zsákbamaczka vagy nem. Még messze állunk ettől a foktól, hogy hogy kell ezt egyáltalán kezelni, ezeket a helyzeteket...” (59 éves, férfi)

Az interjúalanyok többsége azonban az egyénben, a fogyatékos állapotban látja a problémát, ahogy a korábbi idézetben is van utalás erre, tehát sajnálat, veszteségélmény, szörnyűség érzet társul hozzá, amelyet megerősítenek az élettapasztalataik, és amit a környezetükben hallanak erről. A fogyatékoságról nem feltételezik, hogy az adott személy számára esetleg nem jelent semmit, vagy akár pozitív jelentéssel bír, esetleg az identitásának fontos része. Ahogy nem merül fel az sem, hogy a fogyatékoság érzése az mások megkülönböztető viselkedésének következménye, hogy a terhek, amelyeket a komplex támogatási szükségletű gyerekeket nevelő szülők átélnek, a jövőért való aggodalom, az nem a gyermekük állapotából fakad, hanem a társadalom – köztük az ifjúsági szakmaszolidaritásának hiányából fakad.

- „nekem például az apukám nemrég halt meg, és már annyi ilyen családi rossz dolog történik mostanában, hogy nem feltétlenül akarok belegondolni még olyan dolgokba, amik nem feltétlenül pozitívak”. (például milyen az, ha valakinek fogyatékosággal élő személy a családtagja)
- „Akkor ez egy ilyen veszteségérzéssel van kapcsolatban? Tehát hogy a fogyatékoság, az egy veszteség lenne, hogyha mondjuk, egy adott személy...?”
- „Hát valamilyen szempontból persze, igen.” (29 éves, nő)

„Hát ugye, ez a mértéktől nagyban függ, hogy mennyire tud önálló életet élni vagy mennyire lehet önálló életre nevelni, mondjuk, gyerekként. Szóval én azt gondolom, hogy ez nagyon különböző lehet, vannak családok, akiket ismerek, ahol különböző szintű fogyatékosággal élő gyermekek vannak, tehát hogy némi pici belátásom van talán ilyenbe. Nagyon közeli nincs. Az biztos, hogy akit látok, hogy ez egy nagy feladat...Amit én látok, sokféle és nem sorrendiségben, hogy egyfajta ilyen önfeladás a szülő részéről....a szülőtől függ, és én azt látom sokakban, hogy ez egy óriási mentális teher, hogy mi lesz veled, a gyerekével, akkor, hogyha ő már nem lesz.” (47 éves, nő)

4.12.2. Partner kapcsolat fogyatékos személlyel

A saját gyermek, vagy szexualitást nem feltételező rokoni kapcsolat, esetében az interjúalanyok inkább a részvétet fejezték ki, az együttérzés, a nehézségek, a szülői önfeláldozás került előtérbe. A partnerkapcsolat esetében megváltozik a hangvétel.

„egy ép értelműként tisztában van azzal, hogy az mivel jár. Tehát mondjuk, ha mozgássérült, az még biztos, hogy egyszerűbb, hogyha mellette van egy ép értelem, de

az is nehéz. Tehát az, hogy a társadalomban a presztízse az embernek, a státusza, az onnantól kezdve ugye egy alacsonyabb szintre kerül. Egyrészt ugye az is, hogy mit kezdek én, tehát mit kezdek én egy fogyatékos emberrel, tehát arról gondoskodni kell. Tehát azt, mondjuk, egy gondokságom alá tudom venni, de hogy nem, tehát egyenrangú házastársként nem tud kapcsolódni vele szerintem. De jellemzően ugye a fogyatékos emberek egymás társaságát keresik, meg egymással tudnak együtt élni” (50 éves, nő)

„Nem akarnak kínlódni velük. Röviden és egyszerűen. Tehát ahogy ismerem az embereket, nagyrészt, legalább nyolcvan százalék nem akarja úgy élni az életét, hogy ezt a terhet viszi magával. Más az, hogyha születik egy olyan gyereke, nem tud az ellen tenni, de ha őneki kell párt választani és van rá lehetősége, akkor szerintem nem fogyatékosot fog választani a többség.” (41 éves, férfi)

A következő interjúalany úgy véli, hogy az ember alapvetően nem önsorsrontó, tehát szándékosan nem választ magának olyan helyzetet, amiből rosszul fog kijönni. Az idézett példa alapján – nem íratom a gyerekeimet hátrányos helyzetű gyerekek iskolájába, csak azért mert segíték rajtuk- fogyatékos személyt választani partnernek önsorsrontás, az elfogadásnak is vannak határai.

„Tehát hogyha megkérdezed a feleségemet – három gyerekünk van –, hogy ő akarná-e, hogy az én három gyerekem, mondjuk, a baktakéki általános iskolába járjon, ahová a csenyétei gyerekek is járnak, akkor az én feleségem kategorikusan nemmel válaszolna. Akkor válaszoljak erre egy másik ugyanilyen dilemmával. Nagyon, tehát ha menekülni kell majd innen, vagy hogyha itt a társadalom nagyon-nagyon radikálisan átalakul, mondjuk, egy válsághelyzetnek köszönhetően, akkor nyilvánvalóan az életben maradáshoz csökkent képességűek nyilvánvalóan egy kevesebb eséllyel indulnak majd a túlélésért.” (51 éves, férfi)

A következő idézetben is az van benne, hogy az elfogadás abban az esetben működik, ha az adott személy nem úgy született. Ha valaki baleset következtében válik mozgáskorlátozottá, akkor nem etikus a kapcsolatból kilépni.

„Gondolkodtam már ezen, és biztosan nehezebb lenne, de itt jön elő az, hogy felelősségvállalás. Tehát hogyha valaki fogyatékkal, Isten ne adja, de fogyatékos lenne vagy fogyatékosot szerezne bármi baleset vagy bármi által, nincs olyan, hogy azért, mert hogy kerekesszékes, azért...ez nálam, most az én esetemben, ez nem létezik, én az adott embert nézem. Tehát biztosan nehezebb lenne, biztosan tele lenne olyan kérdéssel, ami akkor merülne fel, és talán akkor értékelné át az ember azt egyébként, hogy ő milyen szerencsés is.

Tehát hogy itt ugye ez kétoldalú, hogy egyébként egyik oldalon lenne az, hogy igen, nehézségekkel járna, de másik oldalon lehet, hogy még hálásabb lehetne a mindennapokért, hogy ővele meg nem történt ilyen vagy nincs ilyen probléma, ergo viszont azt a felelősséget fel kell vállalnia, fel kell tudnia vállalnia egy egészséges embernek, hogy a másikon segítünk. Mert mindig az lenne az alapkérdés, hogy mi van akkor, ha velem történik.” (27 éves, férfi)

Megjelenik a szerencse, megfordítva a mozgáskorlátozottá válás az tulajdonképpen egy szerencsétlenség, ami emlékezteti a másik személyt arra, hogy ő egyébként szerencsés, hogy nincs abban a helyzetben. Ezeket a feltételezéseket meg is erősíti az interjúalany a következő mondataival:

„Az átlag fiatal nem méri fel azt, hogy mi je van, hogy mennyi mindent köszönhet annak, és hogy hálát adhatna mindennap az életnek, hogy neki nincs semmilyen fogyatékosága” (27 éves, férfi)

Fogyatékos emberrel az élet, a párkapcsolat nehéz, anyagi terhei vannak és a teljes élet lehetőségét kizárja a partner számára is.

„Azt gondolom, hogy az élet teljességét képzeli el az ember, és mind a kettőjük számára. Tehát hogyha meg akarok nézni egy filmet, akkor a kedvesemmel együtt szeretném megnézni, és egy látássérülttel erre nincsen esélyem. És most sorolhatnánk különféle példákat...mindenben úgy együtt tudnánk lenni, azt képzeli az ember, és hogyha nem muszáj, akkor ezt nem szeretné nehezíteni vagy akadályokat gördíteni ehhez. Ez egy hozzáállás, tehát nyilván maga az esetleges egyéb nehézségeknek a felvállalása is lehet probléma” (47 éves, férfi)

4.12.3. A Félelem – a mások félelme (?)

Az interjúalanyoknak könnyebb más személyek fogyatékos emberekkel kapcsolatos tapasztalatairól beszélni, mint saját viszonyulásaiknak hangot adni. Ezek a tapasztalatok ugyanúgy befolyásolják a döntéseiket, így közvetve a fogyatékosággal élő fiatalok ifjúsági programokba történő bevonását is.

„ez egy jóval nagyobb falat, mint hisszük, viszont szerintem nagyon sokan félnek ettől az egészségtől. Félnék ezektől az interakcióktól, ezektől a plusz olyan lelki tehertől, amit egy első-második találkozás akár okozhat egy-egy emberben” (27 éves, férfi az integrációról)

Ebben az idézetben is a fogyatékos emberekkel való interakció valamilyen megrendítő élményhez hasonlítható, ami nehezen feldolgozható. Ha nem is feltétlenül jár mindig a fogyatékos emberekkel való találkozás ilyen mély negatív érzésekkel, abban az interjúalanyok egyetértenek, hogy távolságtartás van

a nem fogyatékos emberek részéről: „úgy gondolom, hogy egy csomó felnőtt is így van ezzel, és egyszerűen így tartana ettől a helyzettől.” (33 éves, nő)

A távolságtartás részben abból következik, hogy úgy vélik, a fogyatékos emberekkel másként kell kommunikálni, mint a nem fogyatékos emberekkel és nem kiszámíthatók a cselekedeteik:

„sokszor nem azért, merthogy előítéletes, sokszor pont ezek a fiatalok saját magukban találják meg a félelmet, hogy Úristen, ő hogy fog beszélgetni egy látássérülttel, hogy fogja a hallássérültet ő megérteni, és ezért. (41 éves, férfi)

„amint valami ismeretlennel találkoznak, ami furcsa, ami nem megszokott. Egy félelem, nem tudják, hogyan viszonyuljanak a helyzethez, hogyan segítsenek. Kellemetlen érzés szerintem. Hogyha az emberek egy olyan helyzetben találkozik először valamilyen fogyatékossgal élő emberrel, ami mondjuk, egy ilyen hivatalos, mondjuk, munkakörnyezetben, vagy mondjuk, ügyfél és az ügyfélszolgálati munkatárs. Tehát hogy az ilyen helyzetekben, vagy mondjuk, a tömegközlekedésen, akkor ez szerintem egy ilyen kellemetlen érzés lehet, én azt gondolom.” (35 éves, férfi)

„Tehát a húgomékat vitték el úgy táboroztatni egyszer ilyen általános iskolai táborba, hogy a szomszédban volt egy intézet, és a kerítés, az nem volt annyira jól így elzárva, és volt, hogy átvándorolt egy-egy bentlakó. És hogy az ott sokkal jobban megijesztette a húgomékat, merthogy egy ilyen kiszámíthatatlanságot éltek meg az egészben” (36 éves, férfi)

A félelem nem csak az ismeretlen helyzetből következik, hanem a fogyatékossg veszteségként való felfogásából:

„Az biztos, hogy nekem az egyik legnagyobb félelmem volt, amikor gyereket vártam, nem tudom, és valahogy tök durván így beépült, mert ilyen, hát amikor még szó nem volt gyerekről, akkor is ez már így fölmerült bennem és így ott volt valahol hátul, és tök rondán hangzik, meg nyilván nem az a... szóval hogy itt valahogy olyasmi volt, hogy már akkor így éreztem, hogy ez mennyire nehéz lehet.” (44 éves, nő)

4.12.4. Félelem az értelmileg akadályozott emberektől és pszichoszociális fogyatékossgoktól

Az interjúalanyok, amikor valamilyen fogyatékossgra gondoltak, akkor elsősorban kerekesszékes személyekre vagy értelmi fogyatékos emberekre asszociáltak. A kerekesszékes személyekkel szemben általában elfogadóan nyilatkoztak, úgy vélekedtek, hogy a fizikai akadálymentesség megoldja a problémáikat, tehát egy könnyen bevonható csoportként tekintenek rájuk, akiket szívesebben látnának

ifjúsági programjaikon. Az értelmi akadályozottság, a pszichoszociális fogyatékoság a legtöbb esetben kizáró okként került megjelölésre az ifjúsági programokban való részvételre, tehát ezt a két csoportot tartják az interjúban résztvevők nagy többségben a legkevésbé integrálhatónak. Egyébként erről a két csoportot gondolják azt, hogy a társadalmon belül is a legtöbb előítéllettel szembesülnek.

„nem tudja kezelni a szituációt, és ezért inkább eltolja magától, és még kirekesztettebbé válnak amúgy is. Tehát a testieket azért tudják jobban kezelni véleményem szerint, mert tudja, hogy mi az” (27 éves, férfi)

„másként viselkedik, és akkor ezáltal félelmet kelt. Én meg nem tudom, hogy mi van, és akkor félelemmel reagálok, tehát hogy így valami ilyesmire gondolnék” (44 éves, nő)

„Hát a kérdés az, hogy mit jelent az, hogy integrálni. Tehát hogy azt jelenti, hogy önállóan tudja saját maga az életét vinni, akkor szerintem van olyan, ami nem működik az, hogy ő önálló életet tudjon élni. Ha azt nevezzük integrálásnak. Ha az, hogy a csoporton belül mennyire lehet, szerintem szintén nem minden csoportba integrálható, főleg hogyha súlyosan mentális fogyatékkal élő személyről beszélünk. Akinek amúgy még lehet, hogy emellett vannak különböző mobilitási hátrányai is.” (29 éves, férfi)

4.12.5. Láthatóság hiánya

A távolságtartás, a félelem és az ifjúsági programokból való kiszorulás kapcsolódik a láthatóság hiányához. Ez egy csapdahelyzetként is leírható, mert nem láthatóak a fogyatékos emberek az utcán, a hétköznapi életben, nem vesznek részt a társadalomban, ami miatt nem gondolkodnak a részvételükben, ami miatt nem biztosítottak a hozzáférhető programok, közszolgáltatások, de mivel nem biztosított a hozzáférés, hiányoznak az inkluzív programok, ezért fennmarad a láthatatlanságuk, kiszorulásuk. Fennmarad a félelem és a távolságtartás, és a kevesebb lehetőség.

„a mi társadalmunkról beszélünk, hogy itt annyira ki van még szorítva, tehát nem találkoznak az emberek szembe ilyen problémákkal vagy sérültekkel.” (59 éves, férfi)

„Kerekesszékesekkel beszélgettünk, hogy(város neve) nem is nagyon tudnak kijönni, merthogy nem tudnak beülni a taxiba, nem tudnak lejönni a lépcsőházban, tehát hogy ami itt az előbb is elhangzott, hogy nem is nagyon látszanak sokszor a bizonyos fogyatékkal élők. Akiket nálunk itt lehet helyben látni értelmi fogyatékos nappali intézetéből ha kijönnek, vagy bentlakásosból, és sétálnak együtt a városban, tehát hogy én is ezt mondanám, hogy nem nagyon látszanak.” (47 éves, férfi)

„talán már kerekesszékeseket látnak jobban az emberek, de amivel kevesebbet találkoznak, talán ott. Azt gondolom, hogy minél kevesebbet vagy kitéve, annál kevésbé tudod elfogadni, vagy annál nehezebb így, nem tudom, megérteni.” (44 éves, nő)

Az ifjúsági munka kontextusában a láthatóság hiánya a bevonást nehezíti meg, tehát, ha a szándék meg is van, nehézséget jelent a fiatalok elérése. A következő interjúalany például azt mondja, hogy a település középiskolájába nincsenek sajátos nevelési igényű fiatalok. A gyógypedagógiai iskolába járók, pedig még nem az ifjúsági munka célcsoportja.

„Van ... (város neve) egy EGYMI, de ott pedig ugye elsőtől nyolcadikig vannak fiatalok, ahova egyébként én nagyon szívesen mennék és küldenék fiatalot, de hogy ők meg nem az az életkor, akiket így tudnánk. Szóval azt gondolom, hogy ez így kicsit a... nem tudom, hogy pontosan hogy érzük el őket.” (26 éves, nő)

Az ifjúsági szolgáltatás akár lehet egy mindenki által közkedvelt, többnyire akadálymentes helyen, fogyatékos fiatalok mégsem kerülnek a látótérbe. Azok a szervezetek, akiknek van közösségi terük, hasonló tapasztalatról számolnak be. Önmagában a szolgáltatás megléte nem garantálja, hogy a fiatalok igénybe fogják venni.

„Itt van egy karácsonyi időszak, már mindenki a karácsony körül jár, karácsonyfa van mindenhol, látok egy csomó anyukát, apukát, gyereket, családot, mindenki megy, itt vagyunk bent a plázában, tehát látnom kellene, hogy mondjuk, kettő kerekesszékes, három hallássérült stb. – nagyon kevésszer látok ilyet. Tehát hogy nem, nem keresik fel az irodánkat, ha erre vonatkozik a kérdésed, nem keresik meg.” (41 éves, férfi)

4.12.6. Szervezeti felkészületlenség

A fogyatékos fiatalok direkt toborzására van szükség, ugyan úgy, ahogy azt a nem fogyatékos fiatalokkal teszik. A résztvevők megemlítik, hogy kapcsolatot kellene létesíteniük fogyatékos emberek szervezeteivel, iskolákkal, hogy elérjék az érintett gyerekeket, fiatalokat. Ez azonban a legtöbben nem teszik, a már leírt okok mellett – *nem célcsoport, nem akadálymentes a helyszín, nincs rá kapacitás, személyes nézetek, attitűdök*- a szakértelmük hiányát szokták megjelölni. A hozzáértés hiányát valóban jelzi az, hogy definíciós problémák merültek fel az interjúk során. Nem kizárólag a szakmai nyelvhasználat tudatosságáról van szó, hanem inkább arról, hogy az interjúalanyok egy része nem tudja, hogy kik tartoznak a fogyatékos emberek csoportjába.

Egyrészt a fogyatékosoknak nincs egy kizárólagos definíciója, másrészt, ha mégis valamilyen álláspontot föl kell vennünk, akkor támpontot ad a vonatkozó jogszabály a fogyatékos személyek jogairól, vagy a WHO definíciója, vagy a köznevelési törvény, mivel általában tanulói vagy hallgatói jogviszonyban lévő fiatalokkal foglalkoznak az ifjúsági szektorban dolgozók, önkénteskedők. Pedagógiai értelemben egy szélesebb kört érint a fogyatékoság, aminek számos jogi, politikai és gazdasági oka van.

4.12.7. Ki tartozik a fogyatékos személyek csoportjába?

A beszélgetésekből egyrészt kiderül, hogy ha tágabb értelemben tekintünk a fogyatékosra, akkor több, mint valószínű, hogy a szervezeteknek van kapcsolata érintett fiatalokkal, de nem tudták, hogy ezek a fiatalok is bele tartozhatnak a fogyatékoság kategóriájába. Egy klasszikus példa erre a learning disability fogalma, ami nálunk tanulási zavarként van leggyakrabban fordítva. Felnőtt korban ezt nem értékeli Magyarországon fogyatékosként. Az Egyesült Államokban ugyan ez a fogalom a tanulásban akadályozott tanulókat jelenti, amibe beletartoznak az enyhén értelmi fogyatékos tanulók és határeseti intellektusú tanulók is (Fejes & Szenczi, 2010). Az interjúalanyainknál tapasztalt jelenség felhívja arra a figyelmet, hogy a definíciók relativizálása helyett pl. kevesebb lehetőséggel élő fiatal (Salto Youth, 2023), érdemes volna lefektetni azt, hogy milyen kritériumok szerint tekinthető valaki fogyatékossgal élőnek az Erasmus+ ifjúsági program szempontjából.

„A fogyatékos az, aki értelmi fogyatékos, vak, kerekesszékes stb., tehát ez volt annak idején legalábbis, akit tartottunk fogyatékosnak. Az, hogy most más nevelési igényű, azt nem sorolták ide. Tehát olyan gyerek nekünk is van nyilván ott a lakásotthonban, aki azt mondják rá, hogy más nevelési igényű vagy jobban oda kell rá figyelni, de az nem fogyatékos. Nyugodtan be tudom ültetni a külföldi csoportba, és elboldogul. Tehát nem kell külön mentor mellé meg stb. Elmagyarázzuk neki, hogy hogy viselkedj, mit csinálj, hol vagy stb., és fölfogja, és tudja csinálni.” (41 éves, férfi)

A fentebbi hozzászólásból jól látszik, egyébként egy fajta előítélet is a fogyatékos emberekkel szemben, tehát ők azok, akik tartós támogatásra szorulnak, és a következő vélemény is azt erősíti, hogy a fogyatékoság az egy súlyos állapot, ami mellé feltétlen szakértő segítség kell, az SNI viszont ilyen értelemben – úgy látszik- az ő szemszögükből nem igényel tartós szakember támogatást.

„Hát én, tehát egyrésztől, van egy ilyen igényem, hogy tisztázzuk, hogy kikről beszélünk. Merthogy sajátos nevelési igényű fiatalok hozzánk is jönnek, és foglalkozunk velük, tehát hogyha őket is idevesszük, akkor nyitottak vagyunk és beleölünk ebbe pénzt és foglalkozunk ezzel, tehát hogy azért mondom, hogy ez nekem definícióra szorul, mert

nyilván egy, mit tudom én, egy ilyen szélsőséges spektrumról beszélek, ahova, nem tudom én, tényleg a kerekesszékes, a nem tudom én, az értelmileg annyira fogyatékos, mondjuk, hogy sérült vagy... tehát hogy őhozzájuk nincsen elérésünk vagy szakemberünk.” (36 éves, férfi)

A beszélgetésnek ezen pontján érkezik meg egy másik résztvevőtől a válasz, magyarázat a másik két interjúalanynak, hogy

„az SNI, ami ugye egy fokkal tágabb, mint a fogyatékos, de magában foglalja az összes fogyatékossgot is, azt nyugodtan idesorolhatjuk, ott igenis, tehát használhatjuk, ugyanazt a kifejezést” (47 éves, férfi)

Az interjúalanyok nem értenek egyet abban, hogy kell-e egy felkészült ifjúságsegítőn kívül egyéb speciális szakértelem vagy sem. A fogyatékos emberek szervezetét képviselő egyik személy, így fogalmaz:

„tehát hogy azért tényleg nem egy ilyen rakétatudomány ez, csak hogy valóban megfelelő alapvető ismeretek kelljenek hozzá, de hogy ezekhez nem nehéz hozzájutni.” (35 éves, férfi)

Míg egy ifjúsági munkával foglalkozó szervezet képviselője szerint a komplex támogatási szükségletű fiatalok bevonása nehéz, szaktudást igénylő feladat.

„Ez egy komoly feladat. És nekünk is biztosan kell hozzá képzés is, és szakember, mert ez nem egy egyszerű feladat, én ezt tudom.” (27 éves, férfi)

„azt gondolom, hogy az is egy szakma. Tehát az, hogy egy fiatallal foglalkozok, az azt gondolom, egy ifjúságszakma. Azt, hogy mondjuk, egy fogyatékkal élő fiatallal foglalkozom, az megint egy külön szakma, és nem elég csak az ifjúságizsakma-tudás hozzá.” (41 éves, férfi)

A képzettség szükségességével mindenki egyetért, annak mértékéről látszanak megoszlan a vélemények. Ráadásul ez a képzettség nem feltétlenül azért kell, hogy a komplex támogatási szükségletű fiatal fejlődjön, hanem ahhoz, kell, hogy az integráció jól sikerüljön. Ez az integráció azonban felülről-lefelé történik az elképzelések alapján, vagyis nincs arról szó, hogy fogyatékos emberek tapasztalati szakértelmét használják fel a szervezet szakmai fejlődéséhez, hanem inkább arról beszélnek, hogy a képzett szakértő alakít ki egy olyan légkört, ami mindenkinek jó, de leginkább a többségi, nem fogyatékos embereknek.

„a többi fiatalnak ez hihetetlen tanulságos és tulajdonképpen saját magunknak jó érzés lehet. Baromi nehéz jól előkészíteni. Tehát most inkább akkor azt mondom, hogy mi

csinálunk ilyen érzékenyítő foglalkozásokat, vannak ilyen szervezetek, alternatív színházak stb., ilyenek mutatnak be, vagy siketeket fogadtunk, látássérült szervezetek, utcán lakó embereknek ugye, tehát hogy próbálunk ilyen. Hogyha ezt jól előkészíted, a tanár vagy a csoport vagy bárki, a pályázatnak a megírója, és nem... tehát vigyázni kell, mert ez elszülhet rosszul is. De hogyha ez jól sikerül, akkor ez nagyon nagy pluszt ad a többi résztvevőnek, tehát úgymond, a normális gyerekeknek, és ez hosszú távon lehet nagyon-nagyon hatásos és a társadalom számára, ugye, ilyen szavakat használva, de a társadalom számára hosszú távon előnyökkel jön ki egy ilyen történet.” (59 éves, férfi)

4.12.8. Vissza a kapacitáshoz – Kapacitásigényes fiatalok

A fogyatékossgal élő fiatalok ifjúsági programokba történő bevonásának hiánya csak komplex jelenségként értelmezhető. Alapvetően nyolc egymáshoz szorosan kapcsolódó ok befolyásolja:

1. anyagi nehézségek, és kapacitás hiány
2. a résztvevő fiatalok felé támasztott magas követelmények és az utánpótláskeresés
3. az Erasmus+ ifjúság programból eredő strukturális problémák és a lehetőségek pontos ismeretének hiánya
4. inklúzió melletti elköteleződés hiánya
5. akadálymentesség hiánya
6. képzettség, ismeretek hiánya sajátos nevelési igényű, fogyatékossgal kapcsolatban
7. negatív attitűdök, nézetek
8. komplex támogatási szükségletű fiatalok láthatóságának hiánya

Ezek együttesen eredményezik azt, hogy a komplex támogatási szükségletű fiatalok heterogén csoportjáról alapvetően azt feltételezi az interjúalanyok többsége, hogy olyan kapacitásigényük van, aminek a szervezetük nem tud megfelelni.

„ugye egy alap normál csapatnál jöttek be olyan elvárások, amire így hát, föl se voltunk készülve, mert hogyha... tehát hogy nálunk nem így működik. És ezek normál történetek voltak. Nem tudom, hogy van-e benne annyi forrás, hogy mondjuk, még egy négyórás állást a bruttó, akkor 130 ezer forintos minimálbérrel ki tudj fizetni mellette. Tehát én azt gondolom, hogy ezek nincsenek a... talán ezek az Erasmus+-os programok azért úgy vannak kitalálva, és ebbe belefutottunk franciáknál, németeknél, hogy van egy alapműködésed, amire ezeket extraként hozod be projektre.” (47 éves, férfi)

Úgy ítéli meg ez az interjúalany is, hogy a hosszútávú elköteleződés az inklúzió mellett, akkor lehetséges, ha van egy szakember gárda, akik állandó alkalmazásban állnak, és a projektek, az extra

költséggel együtt, amit a speciális szükséglet támogatásra ad az Erasmus+ ifjúság, csak kiegészítik az egyébként állandó működést. Vele más interjúalanyok is egyetértenek, annak ellenére, hogy másik fókusz csoportban voltak:

„Én nagyon szívesen fogadnék, mondjuk ESC-ben, fogyatékkal élő fiatalot. Nincsen meg az ESC-ben arra a forrás, hogy én felvegyek ehhez egy olyan szakembert, aki őt végig tudja vinni. Tehát én nem találok ebben a forrást, hogy én, mondjuk, azt a szakembert végig fizessem a 12 hónap alatt. Meg mit mondok a szakembernek? Gyere hozzám 12 hónapra, de ha utána nem jön egy újabb olyan fiatal, akkor 12 hónap után nem foglak foglalkoztatni. Tehát hogy ez a projektalapú működés, ez azért az emberek fejében nem túl család- meg lakáshitel- meg stb.-barát. És onnantól kezdve nem működik a dolog.” (41 éves, férfi)

Ha már elköteleződnek az inklúzió mellett, akkor szeretnék azt jól csinálni, úgy, hogy ne ártsanak, és úgy vélik, hogy ahhoz a legjobb út, ha megfelelően tudnak reagálni az igényekre, ahhoz pedig megint csak, szakemberre van szükség. A szakember végzettsége, tapasztalata esetén nem egységes az elképzelés. Van, aki úgy véli, hogy a fogyatékoság súlyosságától függ, van, aki szerint inkább a szakember, szakértő szemlélete a lényeges és nem a képesítése.

„bennem, megint csak magamról tudok nyilatkozni meg saját szervezetről, hogy az is benne van az emberben félelemként, hogy tehát hogy kit tudsz fogadni, hogy én azt gondolom, hogy van, aki a bizonyos fogyatékoságaival teljesen jól elműködik és teljesen jól tudja csinálni a környezetben a dolgait, és nem igényel plusz akkora odafigyelést” (47 éves, férfi)

„nem ilyen irányba tanult és ezért nincsenek ilyen irányú tapasztalatai, és nincsen ilyen jellegű kompetenciájuk sem. Tehát hogy ez egy nagyon nagy extra munka lehetne nálunk” (34 éves, férfi)

„nem feltétlen a végzettség lenne fontos, inkább az, hogy inkább a tapasztalat, tehát hogy tapasztalat fogyatékosággal élőkkel való munkában, és az ő nehézségeiknek, akadályaiknak az ismerete, illetve tudom, hogy sokat mondogatom ezt a nyitottságot, de hogy tényleg azt tapasztaljuk, hogy a nyitottság és proaktivitás az, ami igazán előre tud vinni egy ilyen folyamatot, projektet.” (33 éves, nő)

A képesítés, tehát nem fontos, viszont az elvárások - az ideális szakember felé, aki képes integrálni - nagyon hasonlóak az ideális Erasmus+ ifjúság résztvevőjéhez. Mivel eltérőek a vélemények arról, hogy milyen képzettség, szakmai tapasztalat szükséges a megfelelő inklúzióhoz, továbbá a komplex támogatási szükségletű fiatalok kapacitás igényét valójában előre, ismeretük nélkül, nem lehet felmérni, ezért egyetértünk a következő gondolattal:

„ez a prekonceptió a kapacitásról is szerintem valahonnan számomra innen fakadt, hogy nekem is vannak ismerőseim vagy akár családtagjaim, ha nem is a szűk családi körben, de hogy akik tényleg valamilyen speciális igénnyel rendelkeznek, és azt látod, hogy akár a szülők vagy az egy szülő mennyire többletenergiát kell beleadjon abba, hogy ki tudja elégíteni azokat az igényeket, amire szüksége van a gyerekének. És hogy nekem például innen következik, ami nem biztos, hogy helyes következtetés, de az, hogy ha egy körben fogadunk speciális igényű fiatalokat, akkor sokkal több energiát kell befektetni, illetve sokkal jobban kell ráfigyelni, mint a többi résztvevőre.” (29 éves, férfi)

5. Hipotézisek

Kutatásunk hipotézisei a következők voltak:

1. *Feltételezzük, hogy az ifjúságsegítők nincsenek felkészülve a fogyatékossgal élő fiatalok E+ projektekbe való bevonására, mivel a mindennapi ifjúsági szolgáltatásaik nem hozzáférhetőek a fogyatékos fiatalok számára.*

Hipotézisünket részben igazoltuk, az ifjúságsegítők nem érzik magukat felkészültnek fogyatékossgal élő fiatalok bevonására, aminek hátterében a képzettségük hiányát és a szervezeti kapacitások hiányát azonosítják. Megjelenik a szakmai tapasztalatok hiánya is, ami azonban azzal van összefüggésben, hogy a fogyatékossgal élő fiatalok, komplex támogatási szükségletű fiatalok nem tartoznak a célcsoportjuk körébe, tehát egyszerűen nincsenek tevékenységeik fókuszában. Az interjúkban résztvevő ifjúsági szervezetek többségének nincs állandó nyitva tartással rendelkező ifjúsági irodája, ifjúsági közösségi tere, de azoknál sem jelennek meg a komplex támogatási szükségletű fiatalok, akik foglalkoznak helyi ifjúsági munkával. A helyszín akadálymentessége vagy annak hiánya csak közvetve befolyásolja a részvételüket, mert a szervezetek szerint a komplex támogatási szükségletű fiatalok láthatatlanok. A fiatalok elérése általában nehéz, a résztvevőket egy-egy programra toborozni kell, de komplex támogatási szükségletű fiatalok nagyobb arányú bevonása, a láthatóság hiánya miatt, csak célirányos megkereséssel lehetséges, ettől pedig az ifjúsági szolgáltatók egy része elzárkózik a kapacitás hiányra, képzettség, szakmai tapasztalat és akadálymentes helyszín hiányára hivatkozva. Ilyen értelemben tehát valóban nem hozzáférhetőek tevékenységeik, amelyek elsősorban nemzetközi projektek.

2. *Feltételezzük, hogy az ifjúsági szervezeteknek nincsenek meg az erőforrások a hozzáférhetőség biztosításához, ezért a fogyatékossgal élő fiatalok nem vesznek részt a szolgáltatásaikban.*

A hipotézisünket az interjú elemzés alapján részben igazoltnak tekintjük. A szervezetek többsége projektlapú működést valósít meg, ami meghatározza a működésüket, beosztja az idejüket.

A rendelkezésre álló anyagi lehetőségeik nem teszik lehetővé pl. az akadálymentes környezet biztosítását, de azt sem, hogy hosszútávon alkalmazzanak olyan szakembereket, akik támogatják a fogyatékossgal élő fiatalok inklúzióját, ami nélkül többségében nem tudják elképzelni az érintettek részvételét.

Az interjúban résztvevők átlagéletkora viszonylag magas, a civil szektorra és azon belül az ifjúsági munkára is jellemző az elöregedés, mert versenyképes bérezést nem tudnak nyújtani. Azokat a fiatalokat próbálják elsősorban megtartani, utánpótlássá képezni, akik résztvevők egy-egy ifjúsági programban. Ugyanakkor az Erasmus+ ifjúság által kínált lehetőségben a bevonáshoz szükséges extra költséget nem hívják le, részben azért, mert nem rendelkeznek elegendő információval erről, tehát, hogy mire és milyen feltételekkel vehető igénybe, részben azért, mert a komplex támogatási szükségletű fiatalok nincsenek a látóterükben, így nincs garancia arra, hogy nyertes projekt esetén be tudják majd őket vonni. Ha nem terveztek be a speciális szükségletre költséget, de mégis jelentkezik egy érintett fiatal, akkor nem felétlenül küldik el, viszont nem tudják számára garantálni a szükséges feltételeket. A költségvetés átstrukturálása problémákba ütközhet, utólagosan felmerült költségekre nem lehet később kiegészítő támogatást kérni.

„Költség, az van rá, hogyha azt mondjuk, a rendkívüli költséget vagy a kísérő személyt, mint fogalom akár az ifjúsági cserében, akár az önkéntes projektekben, úgyhogy erre van lehetőség, csak meg kell találni azt a személyt, tehát hogy ha külföldi jön, nekünk az egy nagy nehézség például itt, hogy a megyében, hogy a környéken kapjunk egy olyan személyt, aki igenis beszél akár angolul.” (29 éves, férfi)

„Én azt gondolom, hogy van külön sor extra költségekre. Ugye ebben nem vagyok járatos, és nem akarok hülyeségeket mondani, mert nem látom a számokat mögöttem, hogy mennyi, de ugye amit az előbb mondtál, hogy nyilván ez azt feltételezi, hogy van olyan ember, akit bizonyos órában be tudunk erre vonni.” (47 éves, férfi)

- „Milyen pluszköltségek?”

- „Hát például, mondjuk, egy eszközbeszerzés vagy kölcsönzés, vagy mondjuk, személyi segítő biztosítása, és oké, hogyha az ember ezt előre tervezi, meg tudja, hogy terveznie kell, akkor ezt meg tudja tenni. Utólag is lehet azt mondani, hogy bármennyit át lehet csoportosítani arra a sorra bárhol, ahol erre lehet pénzt fordítani, de hogy... vagy erre lehet forrást teremteni, de hogy azért a tapasztalat az, hogy nem mindig van erre lehetőség, hogy akkor én most oda akármennyit átcsoportosítsak, merthogy az a forrás máshol, másra van lekötve.” (35 éves, férfi)

3. Feltételezzük, hogy a komplex támogatási szükségletű fiatalokkal kapcsolatos tapasztalatok és ismeretek hiánya negatívan hat a válaszadók attitűdjére, ami összefügg azzal, hogy a fogyatékossgal élő fiatalok alacsony számban vesznek részt az E+ projektekben.

Harmadik hipotézisünket igazoltnak tekintjük. Az interjúban résztvevő személyek többsége saját megítélése szerint is kevés ismerettel, tapasztalattal rendelkezik komplex támogatási szükségletű fiatalok bevonásához. Alapvetően azt gondolják, hogy a fogyatékossgal élő fiatalok bevonása kapacitásigényes, mert folyamatos gondoskodást, támogatást igényelnek, amelyhez egy szakértő személy állandó jelenléte szükséges. A fogyatékossgot, tehát az önálló részvétel akadályának tekintik. Személyes tapasztalatok hiányában, elsősorban olyan ismerősök véleményére támaszkodnak, akiknek például szülőként van tapasztalata. Tőlük azt látják, hallják, hogy a fogyatékos gyermek nevelése teher és önfeláldozás. Az, hogy ezek a nehézségek gyakran nem a gyermek állapotából, hanem a hiányzó ellátó rendszerből és/vagy a társadalmi szolidaritás hiányából fakadnak nem mondják ki. Tapasztalati szakértőktől nem szereznek információkat, és ahogy a kérdőíves vizsgálatban láttuk az inklúzióban nem tekintenek rájuk kulcsszereplőként, ami egyfajta *felülről lefelé integráció* (Rapos et al., 2011, p. 34,43). A kirekesztés ezen formája nem épít a „semmit rólunk, nélkülünk” elvre, viszont határozott elképzelése van arról, hogy hogyan, milyen értékek mentén kellene a célcsoportnak integrálódni.

A fogyatékos személyek nem heterogén csoportokként, heterogén képességekkel és szükségletekkel jelennek meg gondolatikban.

Az inklúziót tehát a medikális szemlélet - a fogyatékos fiatalok deficiteire összpontosítanak, az elkülönített szakértői segítségnyújtást támogatják, az érintettek tapasztalataira nem építenek - is akadályozza (Goodley, 2019, p. 6).

6. Bibliográfia

Szakirodalom:

- Fejes, J. B., & Szenczi, B. (2010). Tanulási korlátok a magyar és az amerikai szakirodalomba. *Gyógypedagógiai Szemle*, 38(4), 273–287. <https://epa.oszk.hu/03000/03047/00051/pdf/>
- Goodley, D. (2019). Oktatás. A neoliberais-épségista oktatás megkérdőjelezése a kritikai pedagógia segítségével (részlet). *Fogyatékoság És Társadalom*, 1, 5–28. <https://doi.org/10.31287/FT.hu.2019.1>
- Rapos, N., Gaskó, K., Kálmán, O., & Mészáros, Gy. (2011). Az adaptív-elfogadó iskola koncepciója. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet.

Egyéb források:

- Eplusifjusag.hu. (2023a). Pályázati eredmények, 2014-2020.
[https://eplusifjusag.hu/hu/applicants/results#Korábbi pályázati eredmények](https://eplusifjusag.hu/hu/applicants/results#Korábbi_palyazati_eredmenyek)
- Eplusifjusag.hu. (2023b). Pályázati keretek, 2020.
<https://eplusifjusag.hu/hu/applicants/frames>
- Európai Unió. (2021). Végrehajtási iránymutatások az Erasmus + és az Európai Szolidaritási Testület befogadási és sokszínűségi stratégiájához.
<https://erasmus-plus.ec.europa.eu/hu/document/implementation-guidelines-erasmus-and-european-solidarity-corps-inclusion-and-diversity-strategy>
- Salto Youth. (2023). Who Are We Talking About Anyway?
<https://www.salto-youth.net/rc/inclusion/archive/archive-resources/inclusiongroups/inclusionoffenders/InclusionOffendersWho/>